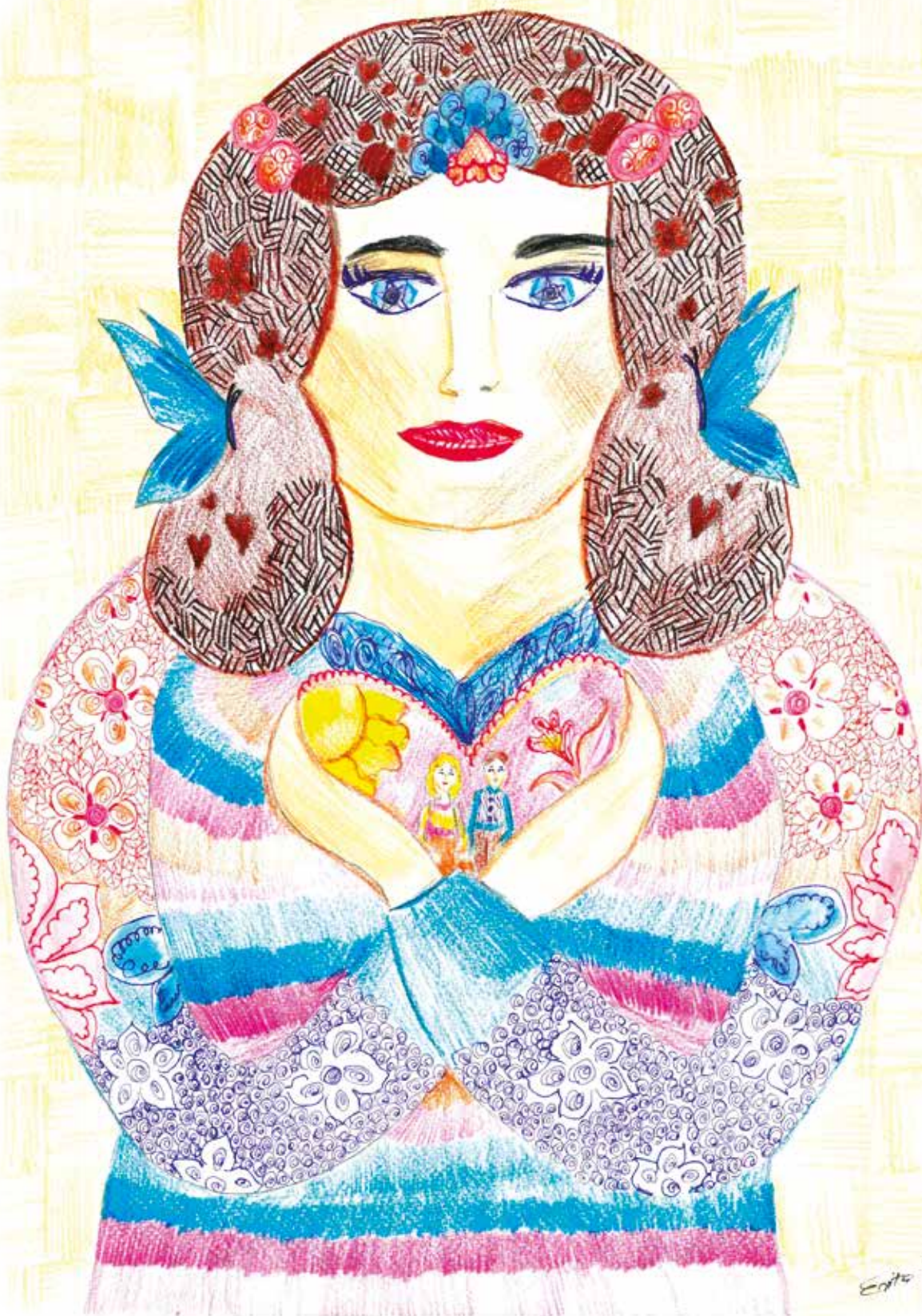

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџира

Година 6 • Број 19 02. август 2021.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Сушра

Година 6 • Број 19 • 02. август 2021.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРERAДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Мирко ЉУБАНИЋ,
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС и
Момчило ГОЛИЈАНИН

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
rpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав Иванковић

Насловна страна:
Евита БОЈКОВАЦ

Крајишке
нобине

Култура и информисање

Планери и програмери новог свјетског поретка, очито исплављене памети јер настоје бити свјежи, нови, изненадни, самосвојни, ударили си на све и свја из људског живота. Глобализација је свеукупно у покушају промјена људске стварности, а главни „удари“ су устремљени на духовност и културу народа. Видимо да је то све скупа, заиста, толико погођено у свијету да се чак и најзначајније традиције покушавају мијењати јер тај „погодак глобализације“ учинио је да је, опште гледано, култура, а нарочито сегмент културног стваралаштва, потпуно је у блијеђењу и то у сваком погледу. Тиме се, наравно, погађа и духовност народа, па се очигује толика изгубљеност свијета управо у култури и духовности. Подведе ли се под ову смисаоност и образовање, онда је опште знано шта је све урађено да се у нови свјетски поредак уђе са што мање знања и трагања по традицији, по прошлости људи, како би се и на тај начин помогло у мијењању историје народа и земаља.

Ова и оваква пројекција новог захватила је и наше просторе па је српски православни свијет, нападнут свим и свачим од те мафије глобализације, осјетно угрозила духовност, а културу употпуности свела на „Даре и Маре“, истјерујући све што је знано и традиција из свих сегмената трајања. Колико год да је томе погодовала та глобализацијска бура, толико смо и сви ми, а нарочито људи из културе, напосе њени ствараоци и тумачи, доприносиоци да се култура потпуно уништи, а духовност препусти само и искључиво онима који је нису у стању слиједити као у нека, ранија времена. Рецимо, ко су нам директори културних институција, ко програмери програма у њима, шта се све ниди и колико се ослањамо само и искључиво на изворност, шта у том смислу нуди нашим младим и најмлађим? Мноштво је овдје још питања на која су одговори у стварности управо оно изопачење традиције и убијање свега што бијаше темељност морала и духовности. Поменимо, примјерице, поплаву награда и награђивања, те ко и како то све додјељује, како се оне „купују“ и тако редом, па ће мо схватити гдје смо и шта је то све с нама у овим доменима!

Из свих тих кварности проистекло је и инфопрмисање у области културе и културног стваралаштва: најчешће се под значајно пласира оно отпадно, а заобилази традиционално и знано, заобилази се битно а глорификује небитно и тако, ето, имамо посве другачије слике стварности. О томе се ама баш нико овдје не брине па је зачуђујуће шта ће иза овог времена као његпва потврда у области културе остати истраживачима и радозналцима који ће, ваљда, схватити да је ово вријеме којег су у дословичном смислу појели скакавци. Замјенама теза, подвалама, похлепношћу за новцем којег нуде и у овој области глобалистички трговци и мафијаши који су већ и међу нама „ошколовали“ своје послушнике и „извођаче радова“ по њиховим пројектима, програмима и погледима. Вријеме када је битнија празнина свега од пунине и суштине ичега невријеме је у којем живимо сви иоле склони култури и културном стваралаштву! Умјетници су у овом „склопу“ потпуно изгубљени и небитни, јер они други, који би да их надомјесте, профдани и предани пропасти, цијењени су, награђивани, протежирани, подстицани и, што је најгоре, новцем подржавани. Они изворни су обесправљени и офукарили да се не би, не дај Боже, почели усправљати! Свему томе, велимо, обилато и из петних жила подржана, доприносе средства информисања. Пропасти се на лоповлуке надовезала па све то обезбјеђује да ће ово вријеме наше духовности и културе остати као провалија у коју смо бацили толике године и вијекове наше српске православне традиције. Додајмо овом размишљању и истину коју на све могуће начине замјењује лаж, она, најлажљивија, а која се хоће показати могућом истинимом, да би замутила општи изглед свега пропадајућег у временима глобализације. Хоће ли будућност умјети све ово препознати и издвојити жито од кукоља?

Р. ПРERAДОВИЋ

In memoriam: Петар Познановић, књижевник

Тихо је отишао као што је и живио

Луку, у насеље Лазарево, гдје је и остао до краја свог живота.

Од раног дјетињства је волио читати књиге и писати пјесме, те је већину својих пјесама написао у раној младости, али их није стицајем околности објавио, осим хумористичких пјесама и афоризама које је објављивао у „Језу“ осамдесетих година прошлог вијека. Тек 2017. године, објављује своје прве збирке пјесама „Трагови“, „у Пролазу“, „У предаху“ и „Пут“. Затим, 2019. године објављује још двије своје збирке пјесама „Звона“ и „Нити“. Све његове збирке пјесама је објавио у књижевној заједници „Васо Пелагић“ Бања Лука.

Перо више није међу живим пјесницима, али до краја свог живота је остао вјеран својим стиховима и пјесмама. Преминуо је 07.06.2021. године у Бањој Луци, последице дуге и тешке болести у 67. години живота, те није успио објавити још једну своју написану збирку пјесама „Растанак“. У његову част и сјећање на њега, ту збирку пјесама објављује Књижевна заједница „Васо Пелагић“ из Бање Луке, која обиљежава четврт вијека постојања, а захваљујући Перином пријатељу, књижевнику Ранку Прерадовићу, те посреднику у објављивању, Ђури Ђуки Агбаби. Перина породица, супруга Анкица, кћерка Бранка и син Владимир им се на томе захваљују из свег срца..“

Лист

Био сам слаб
Тог дана
А знао сам
Бит ће још дана.

Сви људи
Све знају
И сваки носи
Дио знања
Ко кривицу.

Последњи лист
На дрвећу
Умире живот
Умјетнице,
Узми кист
И оживи природу.

Крајина

Небо плаче
Падају кише
А наше Крајине
Нема више.

Небо плаче
Падају кише
А наше Крајине
Нема више.

Небо плаче
Падају кише
А наше Крајине
Нема више.

Јаук

Од Пакраца
Па до Коренице
Многе наше
Плачу удовице.

Плачу мајке
И очеви стари
Плачу дјеца
Ко да неко мари.

Плаче народ
Из једнога гласа
Јечи гора
И шума таласа.

Недавно је у Бања Луци, гдје је тихо и ненаметљиво живио и истрајно стварао, умро пјесник и сатиричар, књижевник Петар Познановић. Наш драги друг Перо, са којим смо се дружили и о свему и свачему везаном за књижевност диванили, велимо, тихо је живио и, исто тако тихо отишао. Ево шта је о њему забиљежила Перина породица: „Петар Познановић рођен је 27.03.1955. године у селу Боровац, општина Новска, од оца Милоша и мајке Љубице, рођене Васиљевић. Има два брата, Ђорђе рођен 1959. године и Жарко 1958. године.

Ожењен је супругом Анкицом, дјевојачки Чорак из Новске. Имају двоје дјеце, кћерку Бранку и сина Владимира. Бранка је завршила мастер студије на Економском факултету у Новом Саду, а Владимир је студент Факултета за политику науке у Бањој Луци.

Перо је завршио основну школу у Новској, а средњу електротехничку школу завршио је у Новој Градишци. До почетка рата, 1995. године, живио је са својом породицом у Боровцу. Бавио се угоститељством и имао је чувену кафану у свом крају под називом „Бољи живот“.

„Падом“ Западне Славоније 01.05.1995. године, долази у Бања

Књиге

ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ

(Над дјелом "Отаџбина и оцеубице" Жељка Грујића)

„Отаџбина и оцеубице“ Жељка Грујића спада у капитална дјела у новијој српској књижевности. И својим обимом (преко 680 страница), и тематиком која је доста разуђена, и озбиљношћу приступа овако сложеној грађи, уистину спада у дјела која ће бити незаобилазна за све проучаваоце ове проблематике.

Аутор је дјело подијелио у три цјелине: „Рат као идентитетска драма једног ренегата“, „Ђавољи адвокат“ и „Српски аутошовинизам“.

По принципу- „Мој обрачун с њима“ Грујић полемички са србобима Младеном Вуксановићем и Бернардом Анри Левијем, који су у својим дневницима излили сву жуч и нетрпељивост према Србима. Отуда и наш суд да је дјело највише на полемичком фону, али и историјски, јер прати судбину српског народа кроз цијели 20. а дјелимично и 21. вијек И не само српског. Освјетљава судбину и јеврејског народа у његовој историјској прошлости. Оно је и слика бројних ратова у свијету у посљедњим деценијама, с посебним освртом на догађања у БиХ 90-тих година 20. вијека.

Дјело је и антрополошко. Оно је и литерарно утемељено, те се може сврстати у књижевно-научне врсте. У сваком случају штиво се мора прочитати. И ишчитавати.

Основа на којој почиње зидање ову своју грађевину (преко 680 страница) је дневник Младена Вуксановића „Pale 5.4-15.7 1992“, (Zagreb, Durilux, 1996) за који је Предговор њемачком издању написао Јошка Фишер. Аутор овог Дневника, који „није Србин, него новинар“ неће да прихвати понуђено мјесто новинара на Српској РТ. Та личност, то „људско биће и ништа више“, које се иронично протеже кроз цјелокупно

дјело је уистину „ништа више“. На његовом примјеру (мајка Хрватица, жена Хрватица, син Хрвоје), и не само на његовом, Грујић расправља о мјешовитим браковима (о „мјешовитом месу“, како би рекао Никола Пејаковић), о статусу њихове дјеце, о њиховом расрбљавању. Ту однарођеност људи типа Вуксановића, Грујић ће поткрепљивати и употребом латинице при употреби њиховог имена.

То је истовремено и полазиште за Грујићеву расправу о нацији и народу. Притом се позива на позната имена која су о томе давала компетентна мишљења (Ернест Ренан, Жерар Бодсон...). Грујићево дјело је јасна слика глобализма и наглашене србобобије истакнутих политичара Запада (Холбрук, Олбрајтова...), ангажовање војних обавјештајаца у новинарској функцији на нашим просторима. У „пријатељском“ и „незваничном“ разговору Грујић, који је тада био и уредник „Срне“, са Ројем Гатманом, показује изузетну вискреност, супротстављајући овом новинару-обавјештајцу истину његовим лажима о „злодјелима“ Срба, како их је Рој представљао. Аутор указује и на прљаве и тровачке поруке ВОХа, кога уређују браћа Крешељановићи, синови председника Сарајева, блиског Изетбеговићевог пријатеља.

Грујић је критички расположен према Вуксановићевој новинарској професији, његовој пристрасности и антисрпској расположености. У потпуности је разобличио његову србобобију, лицемјерство, тенденциозно приписивање Србима кривице за рат, његову пежоративност када Србе са Пала назива папцима, његов наглашени анимозитет према Србима, јер су „папци“ са Пала криви за рат у Словенији, Хрватској, БиХ. Ни говора о учешћу странаца у отцјепљењу тих

Република и разбијању Југославије. Вуксановић има разумијевања и сажалење за свакога, само не за Србе. Муслимани и Изетбеговић су, по њему, безгрешни.

Аутор нам кроз ликове Кушнера, Олбрајтове, Солане... даје јасну слику о њиховим прљавим учешћима на свим свјетским ратиштима, а све под фирмом миротвораца. Импонује изузетно ауторово познавање свјетског глобализма и неолиберализма, аргуументовано презентовање прљавих игара у свијету под диригентском палицом Америке, Њемачке, Француске... НАТО акције у Србији, њихов „Милосрдни анђео“ и хиљаде жртава, разорена привреда... , само су неки докази њихове осиноности. О тим многим прљавштинама сазнајемо „захваљујући“ заслијепљености србомрца Вуксановића који жали што није у ситуацији да Кушнеру додијели Нобелову награду. Не би нас изненадило да је за српско руководство тражио „свилени гајтан“.

Књига Бернарда Анрија Левија „Љиљан и пепео“ је веома снажан и сраман атак овог публицисте, философа, милионера... на српски народ, али и лобисте за Алију Изетбеговића и муслимане. Шта све није предузимао овај србомрзац, куда све није путовао, чију све подршку Изетбеговићу није тражио, какве му је све везе налазио. Његов Дневник, који коментарише Грујић, указује на чврсту ријешеност овог лобисте да Србе оцрни и обезбиједи њихово бомбардовање. Он нуди Изетбеговићу војну помоћ у људству, али то Алија одбија. „Имам ја довољно храбрих момака; мени је потребно оружје“. Леви обезбјеђује Изетбеговићу путовања у многе престолнице Европе. Чак и код папе. Интересантно је да путује Митерановим приватним авионом, иако је тај Митеран нешто раније изјавио :

„Док сам ја жив, никада, чујте ме добро, никада Француска неће водити рат са Србијом“.¹

На Изетбеговићевом пријему код Тачареве, ова га упозорава: „Ви сте, господин Туђман и Ви, господине Изетбеговићу, моја жртвена јагњад. Нећу да се моја жртвена јагњад међусобно раздиру.“² А како се Изетбеговић представља пред Левијем, и обратно? „Леви пред Изетбеговићем позира као просвијећени хуманиста и неолиберар; Изетбеговић пред Левијем и европским неолиберализмом кетманише, глумата доброћудног старца и мученика за слободу“.³ Грујић, очито је, добро познаје Изетбеговића, чију искрену везаност за ислам не пориче: „Био сам муслиман и то ћу остати. Осјећао сам се борцем за ствар ислама у свијету и тиме ћу се осјећати до краја живота.“⁴ Да би што животније приказао лик овог фанатика и превртљивца, аутор се послужио Ћосићевим свједочанством о сусрету српских и муслиманских интелектуалаца који је одржан у Сарајеву на Ћосићев приједлог. Интересантно је да је Ћосић имао погрешну представу о овом двочлном исламисти и да је стекао праву слику о њему тек послје овог сусрета интелектуалаца. Да би освијетлио Изетбеговићеву личност, аутор се упустио у историјат муслимана, у њихов ментални склоп, у хипокризију и троличност(!), попут оног описа Крушевичана сучноморског председника (како су га преставили Књазу): „Сваког шетета при њему има, и од сваке тигце по једно перо има, и од сваке звјери по једну длаку има“. То су, у ствари, људи који, по Пророку Мухамеду, имају четири одлике: кад говори-лаже; кад нешто обећа-не испуни; кад нешто повјери-не одради; кад расправља –прегони.

Разјашњавајући релације Изетбеговић-Леви, Грујић је презентовао многе детаље који су ишлина руку муслиманима, До детаља је појаснио бројне преговоре

између Срба, Муслимана, Хрвата и странаца. На плану Куртиљеровог плана о рјешењу кризе у БиХ, а касније на примјрима преговора између Зулфикарпашића (који је био против рата) и Филиповића, на једној, и српских представника на другој страни, аутор је приказао Изетбеговићево лицемјерје, недоследност, али, нажалост, и чињеницу да је Запад вјеровао више њему него Србима, више Левију него чињеницама.

Мора се нагласити да је Грујић за ову своју књигу користио бројна документа: и она која су против Срба, и она која су објективнија и која су на њиховој страни. Издашно користи Изетбеговићеву Исламску декеларацију која му и пружа највише доказа о фундаментализму и Изетбеговића, и његове СДА, коју су његови лобисти користили, издвајајући из ње оно што им одговара.

Леви је, очигледно, био мајстор за лажи, за тражење „гријехова“ српског народа по Изетбеговићевој наруџби.

Аутор је знатно проширио материју. Првобитна намјера да говори о двјема књигама (Дневницима), о србофобији у њима, удаљила га је од „уске“ теме и ушао је дубоко у историјат и Босне, и муслимана, и ратова... На тај начин дјело је умногоме превео на терен историографије. Не значи то, међутим да је напустио „терен“ књижевности; видимо да је доста простора у свом дјелу посветио Андрићу. Зашто? Требало је показати србомржњу и на примјеру Андрића бројних Изетбеговића, Ризвића, Филиповића, Махмутџеџајића... Уистину чудно откуд толика мржња према нобеловцу само зато што није хвалио Босну према њиховим очекивањима, што ју је приказао као заосталу, мрачну, пуну мржње. Истина, наћи ће се појединци и међу Муслиманима који ће ступити у одбрану Андрићу (Мухарем Баздуљ, нпр.), или они који су мање критични према њему (Енвер Казад, нпр.). Коректно је извјештавао и „Хрватки покрет“ из Загреба о дешавањима у Сарајеву послје Сарајевског атентата. „У Сарајеву је неукa фукара у

силној поворци понијела пред собом слику краљеву па су почели да разарају: власништво мирних грађана Срба, ко да су Срби криви кад се нађу непромишљена два човјека... Око 200 српских дућана, кафана и занатлијских радионица разорише бунџије: све је то радила муслиманска фукара из надничарских слојева људи“.⁵

Дигресивне опаске о Душку Трифуновићу и Меши Селимовићу најрјечитије говоре о судбинама истинских људи у Сарајеву, о ономе о чему Леви није хтио да пише. Нијесу ријеткости да међународни посматрачи и генерали (Мекензи нпр.) оптужују Изетбеговићеву страну да врше инциденте (Улица Васе Мискина, подјела бесплатног хљеба који није стигао, и ТВ које су биле припремљене за снимање). Антисрпска пропаганда је била јача од чињеница. Алија жртвује свој народ на Маркалама да би обезбиједио бомбардовање српских положаја. Његови сарадници су сарајевска олош: Цацо, Ђело, Мушан... чије биографије аутор представља читалачкој публици.

Грујић је доста обимно и документовано обрадио појаву младомуслимана и џихаде у Босни, посебно у Сарајеву, њихове везе са муслиманима свијета, превасходно са арапским свијетом и несврстаним земљама. Међутим, дошло је до неслагања и разлаза на идеолошком плану између тројице водећих муслимана: Изетбеговића, Зулфикарпашића и Абдића. На површину је испливала најгора опција – Изетбеговић, који сарађује и са Осамом бил Ладеном, што је било познато и ЦИЈ-и која је прећутно одобравала и џихад и његов улазак у Босну преко хуманитарних организација. Он је присутан и у Изетбеговићевој армији.

У поглављу књиге „Леви и Срби“ Грујић се фокусирао на распад Југославије, на преобразбу бивших комуниста у разне одоре, на разједињавање српског корпуса, на антисрпско дјеловање појединаца, на покретање неких часописа (Време) који су убрзо скренули са истинске путање...

⁵ Исто, стр.282.

¹ Жељко Грујић, „Отаџбина и оцеубице“, Просвјета, Пале, 2019, стр. 141.

² Исто, стр. 144.

³ Исто, стр.169.

⁴ Исто, стр. 170.

Леви постаје почасни члан Београдског књижевног круга, али истовремено и критичар чланова тог Круга. Тај Круг заступа став да је Србија крива за распад Југославије и за рат. Полазиште му је Меморандум САНУ. Истина, и у њему се налазе двије струје: просрпска и антисрпска.

Аутор посвећује доста пажње тзв. Другој Србији, интелектуалцима који су само именовани Срби (Мирко Ковач, Радомир Константиновић, Сања Бисерко, Видосав Стефановић, Јеврејин Филип Давид...). Вриједно је поменути и „покајнике“ типа Станка Церовића који се стиди својих некадашњих изјава. Но, Леви је користио грађу коју су му подастирале српски отпадници типа Богдана Богдановића, Срђе Поповића, Бисерко...

Поједини дијелови књиге, било о коме да се ради: о Вуксановићу, Изетбеговићу, Левију, Кушнеру, Ризвићу... остављају човјека у страшном разочарењу. Зар је могућа толика мржња према Србима, према човјеку уопште, какву показује извјесни Кључанин, водећи интелектуалац и књижевник Босне (ако је судити по бројним наградама које је добијао за своја дјела!). У свом дјелу „Да, ја презирем Србе“ он је акумулирао толико злобе, мржње, иједа... да је то непојмљиво здравом разуму. Човјека који каже да „муслимани никад не смију престати ратовати са Србима“, који је радостан када види пет стотина српске сирочади, који прижељкује атомску бомбу да је баца на Београд...не вјерујем да Алах, кога он толико призива, томе учи. Не, ово су „бисери“ које објављује „Љиљан“, у коме сарађује и некадашњи градоначелник Београда Богдан Богдановић. Јадни Београд! Али, шта је друго очекивати од сина Милана Богдановића, доцнијег Мехсила, који је примио ислам због жена, а не због културе како му каже син. Левију је добро послужио и Јован Дивјак, Изетбеговићев генерал, који је, пошто је одрадио нечасну улогу издајника, гурнут у запећак. „Неће нам тај четник постројавати јединице“ изјављује Омер Бехмен.

Леви није у свом Дневнику говорио о злогласним „Шевама“ којим је руководио Бакир Изетбеговић и које су сакупиле сав шљам Сарајева да чувају Алију и његове сараднике.

Било је и у муслиманском политичком врху људи који су увидјели недјела која се раде у Сарајеву (нпр. министар полиције Јусуф Пушина). „Градом влада његово величанство – страх“, пише Дивјак, који није значио ништа у очима муслиманског врха, али је био користан за Левија. На истој цијени су били и остали отпадници од Српства: Мирко Пејановић, Татјана Љујић-Мијатовић, Миро Лазовић...

Треће поглавље Грујићеве књиге- „Српски аутошовинизам“ је доста комплексна област у којој аутор покушава разјаснити ову појаву у његовом народу. Ко су аутошовинисти? По историчару Предрагу Марковићу, кога Грујић цитира, аутошовинизам је мржња према сопственом народу. По њему, „људи који презиру српски идентитет, често су заточеници прошлости“. А по мишљењу аутошовиниста Срби су криви за све што им се дешавало и дешава. Аутор наводи мишљења појединаца који сматрају да се у комунизму налазе коријени српског аутошовинизма. Има, међутим, и друкчијих размишљања, по којима те коријене треба тражити дубље у историји, да их треба тражити у времену турске окупације. Сви они који су примили ислам у то вријеме могу се сматрати претечама српског аутошовинизма. И не само они.

Аутор се осврће на аутошовинизам појединих српских представника у Сарајеву. Видљиво је то из дневника Вељка Којовића, Требињца који је заузимао значајне функције у Сарајеву, чијим Дневником се Грујић служи и из кога користи бројна свједочанства о српском аутошовинизму. Наводи примјер Марка Вешовића, који ће за ситне интересе (муслимани му дају бонове за хљеб) обилато пљувати по сопственом племену, „само зато што је изњедрило таквог злочинца какав је Радован Караџић“. У његово друштво спадају и Недељко Опанчић, и Момо Драгичевић, и Раде Трбојевић,

уз сталну поставку сарајевских „Срба“ –Мирка Пејановића и Татјану Љујић Мијатовић, који су „нервозно повлачили потезе, не презајући ни од чега да би сачували властити привилегован положај и функцију иза којих није стајао ниједан глас српског народа“⁶

Именовање бројних српских аутошовиниста само је доказ колико Грујић ствара своје дјело на истинитим чињеницама.. Црпио је податке, између осталог, и из Којевићеве књиге „Крвава кошуља сарајевска“. Довољно података о овој ружној појави налазимо и у књигама Радована Вучковића који наводи примјер лектора славистике у Њемачкој, који, да би се приближио Нијемцима, баца на Србе „дрвље и камење“, јер је то најгори народ који има „лудог предсједника“, или оних из мјешовитих бракова којима су Срби криви за сва зла у свијету. Сличне податке нам пружају и други становници Сарајева који су били окружени онима који „нијесу Срби него грађани“. Тако ће читави трактат своје књиге посветити изроду и отпаднику од свог народа, Марку Вешовићу, једном од потомака из станишта „Пасјег гробља“, човјеке који вјероватно није говорио матерњим, него српским језиком. Шта се то десило са пјесником? Умјесто да пјева о љубави, он би куму (Рајку Ногу) чупао језик из уста, он благи истакнуте професоре браћу Кољевиће, он пљује по свом народу.

Тако је у Сарајеву. Ништа боља ситуација није ни у Београду. Тамо је Друга Србија у коју су ушли пресвучени комунисти (Констатиновић, Богдановић, Кораћ, Пешићка, Давид Филип...), којима за пљуваоницу служи Милошевић.

Друга Србија је преко неких невладиних организација, у које су убризгавани долари из иностранства, покренула часопис „Време“, који временом постаје камен спотицања и у коме ће се сукобити двије фракције: умјеренији и они екстремнији. Ова Друга Србија, на чије чело су стали Радомир Констатиновић и Латинка

⁶ Исото, стр.443,

Перовић, постало је легло српског аутошовинизма. Ломе се копља око тога ко ће више увриједити Србију и Милошевића.. „Време“ се у једном тренутку нашло на удару и Соње Бисерко. Уосталом, ко се није нашао на њеном удару, на удару Наташе Кандић, Срђе Поповића, Латинке Перовић... Ко може њих убиједити да није баш за сва зла свијета (Вуковар, Сарајево, НАТО...) крив Милошевић. Мало је необично да им се супротставио тадашњи амбасадор са Кипра Басара.

Грујић се понекад ланчано удаљава од теме. Вјероватно у жељи да разјасни започету тему. Тако ће, говорећи о Радомиру Констатиновићу (према коме не може да сакрије анимозитет), отићи до његовог оца Михајла Косовића, до његовог политичког ангажовања у Влади Цветковић-Мачек у стварању Хрватске бановине.. Истина, књига не би ништа изгубила да су изостале ове дигресије. Чињеница је да је био више на страни Хрвата, да је био енглески човјек, да је учествовао у многим одлукама које нијесу биле у интересу Срба. Судајући по оцу, никакво чудо што му се син Радомир тако понашао, што је својом „Философијом паланке“ толико благио српски народ.. Његов аутошовинизам, по Грујићу, прераста у ауторасизам и аутоколонијализам. Он је отац теорије о српском нацизму, јер каже да су Срби онтолошки предодређени за злочин.

Други члан овога „двојца“ - Латинка Перовић поистовјећује четништво са усташством, убиство Стјепана Радића са Јасеновцем. Много, заиста много од Перовићке.. И Видоје Жарковић, „брат Србин“, се радује сужавању Србије: „Кад им узмемо покрајине, сабићемо их између Ужица и Београда“. И он је вјетар у леђа Латинки и Констатиновићу. Здравко Вуковић, генерални директор РТВ Београд у свом дневнику даје доста података о времену владавине Латинке Перовић и Марка Никезића, о нападима остатка Југославије на Србију, о покушајима српског руководства да се одупре тим притисцима, али и о недоследности појединачности (Милош Минић, нпр.).

Перовићка је најдоследнија аутошовинисткиња, политичарка која је за распад Југославије више кривила проф. Михаила Ђурића, него Устав '74. „Народ, нацију и вјеру, поготову Србе и православље, Латинка Перовић доживљава као атавистичке категорије и друштвени баласт, и у томе контексту ваља тумачити њен инфатилни однос спрема националног питања Срба“.⁷ Њено размишљање је да „међународна заједница никад неће дозволити уједињење српских земаља јер би то значило прелажење преко туђих територија и лешева“⁸

Нијесу ријетки србофоби који прижељкују инквизиторске ломаче., који „Србију једино могу да промијене кроз конфликте“, који прижељкују грађански рат „као срећне нације“. Антишовинисти се не задовољавају мржњом према своме народу, него то проширују на шовинизам, на мржњу према Јеврејима (убиства на Сајмишту).

Историчари Друге Србије, на челу са Латинком Перовић и Радомиром Констатиновићем „пронађоше“ у Србији и нацизам-фашизам. Бранка Прпа приписа Србима и гасне коморе. Аферим историчари! Није аутор заборавио ни Срђу Поповића, ни Бору Ђосића, ни њихове силне анимозитете према Србима. И не само према Србима; Ђосић жестоко напада Хандкеа, јер се овај алтруиста нашао на страни Срба. Треба само прочитати Ђосићев путопис „Пут на Аљаску“ и видјети до каквих граница сеже његова србомржња.

Послије свега са чим се суочио и ште је видио, аутор је дошао до једино исправног сазнања: „Сви српски аутошовинисти суи по свом мисаоном и карактерном склопу такви (као Биљана Србљановић, прим. М.Г.) љигави и клиски попут водоземаца; не можеш их ухватити ни за главу, ни за реп“.⁹ Треба само видјети шта ова србошовинисткиња у Бечу, пред „бечком господом“ прича о патријарху Павлу. „Данас Биљана Србљановић спада у ред најекстремнијих српских аутошо-

виниста, и у ред најбоље плаћених глобалистичко- корпоративних лакеја и јањичара.“¹⁰

Грујић је дао шири осврт на Биљану Србљановић, Богдана Богдановића, Ненада Прокића, Зорана Ђинђића, Петра Луковића, Срђана Поповића, Латинку Перовић, Лазара Стојановића... Овај последњи признаје да је радио за Косово од '72. и тврди да је оно одузете од Турака и да је колонизовано. Међу „голубовима прелетачима“ аутор је посебно истакао историчара Николу Самарџића, сина академика Радована Самарџића.. Тужно је што се Никола „прометнуо“ у антишовинисту, а да притом није свјестан да му ни Сарајево, ни Загреб, ни неолиберари Београда никад неће вјеровати. Тражиће од њега да се одрекне учења свога оца и његових политичких идеја..

Посебно малигно ткиво у организму српског националног корпуса су невладине организације у које је Запад убризгавао милионе долара са циљем да разруше српско национално биће. Нашли су код Срба личности које су се прихватиле тог прљавог посла и које су у томе пронашли „златну коку“ која им је омогућила енормно богаћење. У њихову работу су свакако умјешани и масони.

Дјело Жељка Грујића „Отаџбина и оцеубице“ је капитално дјело, незаобилазно за све оне који желе да се упознају са дешавањима у српском народу, у његовим унутарњим сукобима, о злој крви коју су често убризгавали „провјерени пријатељи“ са Запада, о расколима без којих, чини се, српски народ није никад могао. Дјело је поткријепљено мноштвом података, што је и допринијело његовом обиму. А без аргумената, без наведених података оно не би било оно што је – веома вриједан допринос одсликавању српског народа.

Момчило ГОЛИЈАНИН

⁷ Исто, стр.533.

⁸ Исто, стр.553.

⁹ Исто, стр.582.

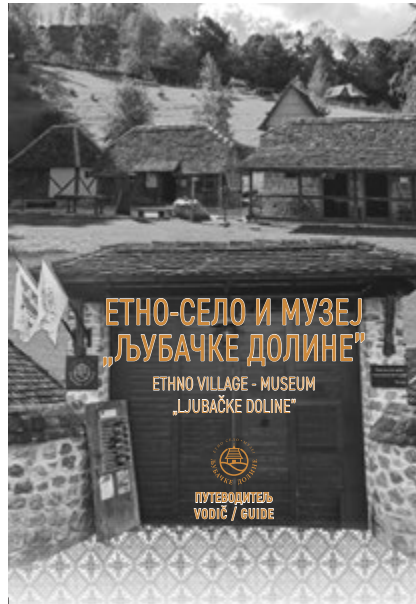
¹⁰ Исто, стр.591.

Представљања

Путеводитељ „Љубачких долина“

У Етно-селу и музеју „Љубачке долине“ у Љубачеву уприличена је промоција пригодног водича, којег је по једној знаној изреци, прометнуо у путоводитељ Зоран М.Кос, аутор овог водича. У церемонији представљање путеводитеља, после пригодне ријечи антимадрида Платона, игумана манастира Ступље, говорили су аутор, Зоран М.Кос, Ранко Прерадовић, уредник, те домаћин представљања, власник тог предивног комплекса, Недељко Бранковић:

–Ово је покушај да се на популаран и увидан начин представи ово јединствено етно-село којем је власник и стваралац, господин Бранковић, додао и чињеницу да је то, заправо, својеврстан музеј. Имајући потпун увид у овај центар, сматрам да је то заиста музеј, саздан у етно-простору гдје је више од четрдесет објеката, а наш водич, знани путеводитељ, при-

годан је показатељ управо свега тога што је Бранковић овдје створио – рекао је Зоран М. Кос.

Ово предивно мјесто је тог дана било право мало пријатељско окупљање људи који, са Недељком Бранковићем и његовом породицом, просто стрепе да ово буде

ваздигнуто мјесто до неслућених људских и небеских висина.

–Водич је само један од показатеља шта је све, како и на који начин овдје подигнуто и наше Етно-село и музеј „Љубачке долине“ су све ближи народу којем је све ово и намијењено. Јер, без посјетилаца, вјерујте, не бисмо значили ништа, а ако нам се посрећи па ово претворимо и у својеврсну учионицу под ведрим небом, што овај комплекс и јесте, то ће овдје просто врити као у лонцу. У том смислу, стремићи ка томе, ево и овај водич, овај путеводитељ, којег је створио господин Кос, штампао наш пријатељ Бране Ивакновић, а објавила Књижевна заједница „Васо Пелагић“ из Бање Луке. Свима им захваљујем на овако укусно и лијепо уређеном путеводитељу – нагласио је власник етно-центра, Недељко Бранковић.

С.К.

МАЧАК МИЦ У ПОТРАЗИ ЗА СВОЈИМ ЧАРАПАМА

У једном сеоцету, у једној малој и шашавој кућици живио је мачак по имену Миц.

Миц је био авантуриста и одувijek је желио да упозна свијет. Обожавао је природу, градове, путовања, разне туристичке атракције, али можда највише своје топле вунене чарапе које му је исплела његова бака коју је много, много волио.

Већина пријатеља га је презирала због свега тога. Сматрали су га дјетињастим. Но, једна његова пријатељица није. То је била мачка по имену Нина. Нина је такође била авантуриста и веома велики сањар, и у потпуности је разумјела Мица. Њих двоје били су дивни, срећни и нераздвојни пријатељи, али једнога дана десило се нешто страшно: Мицу су нестале његове омиљене вунене чарапе.

Тражио их је свуда, испод кревета, у ладицама, у кутији, испод јастука и гдје још све не, тражио их је и дан и ноћ, али их није нашао.

Од тада је стално плакао. Његов авантуристички дух, оптимизам и весеље, чинило се, заувјек су нестали. Његова пријатељица Нина дошла је да га утјешу. Он је престао плакати, али је и даље био тужан и тмуран као кишни дан. Размишљао је само како ће пронаћи своје чарапе. Размишљао је, размишљао и на крају је одлучио: обићи ће цијели свијет и пронаћи своје чарапе. Затим је, чим се одлучио, узео с тавана кофер који је био скоро пун, у њега је угурао још неке стварчице, а затим је, одлучно, одлучније него икада, пошао у потрагу за својим чарапама.

Обишао је цијели свијет, али узалудно се трудио. Није пронашао своје чарапе, али се могао похвалити фотографијама и сувенирима које је сакупио током свог свјетског путовања, као и спознајом нових мјеста и обичаја.

На крају свог путовања посјетио је још једно мјесто, а

оно је било ни мање, ни више него прекрасни Париз – један од најпознатијих градова на цијелој планети. У Паризу је упознао туристичког водича мачка Микоса и обожаватељку моде, шармантну и префињену мацу Ленору. Они су Мицу објаснили све о Паризу. Показали су му важна мјеста, одвели су га у најбољи ресторан и на крају му показали и величанствени Ајфелов торањ. Мица је то инпресионирао и његов авантуристички дух почео му се полако враћати, па је умало заборавио и зашто је дошао у Париз.

Јутро је дочекао у пријатној хотелској соби у елегантном „Парискском шик“.

Микос и Ленора су га претходног дана, након завршетка обиласка Париза, смјестили у тај хотел, који је био један од бољих у Паризу. Када је све спремио, Миц се поздравио са Микосом и Ленором и одлучио је да, прије одласка још мало прошета улицама Париза. Шетајући поред неколико излога угледао је блиставу огрлицу. Изгледала је као да је достојна само принцезе, а поред ње на малом сталку стајале су двије сјајне

минђуше. Миц се тада сјетио Нине.

Истина, много је волио и био је заљубљен у њу. Наједном желио је то и да исказе. Ушао је у продавницу и купио накит, и замолио да се запакује у лијепу кутијицу као поклон за Нину. Након тога вратио се у хотел по ствари и првим авионом отишао кући.

Чим се вратио, опет се сјетио својих чарапа и опет га је ухватила туга. Тада је почео да отпакује кофер... и гле чуда, на дну кофера је пронашао своје чарапе!

Миц је био пресрећан и много зачуђен. Није могао вјеровати својим очима.

Мало касније је отишао да Нини преда поклон. Нина се јако развеселила Мицовом доласку и много јој се свидио поклон. Када јој је Миц показао фотографије са путовања, Нини је то било стварно невјероватно, а најсмјешније јој је било када је Миц испричао гдје је на крају пронашао чарапе.

За Мица и Нину био је то предиван дан пун изненађења.

Од тада Миц и Нина живе срећно и заједно, и од тада их сви поштују јер су схватили колика је моћ упорности и пријатељства.

Евита БОЈКОВАЦ

РАЗГОВОР С ЛИЈЕПИМ ПОВОДОМ: Бошко ЛОМОВИЋ, књижевник

Нисам подвукао црту

„Буде ли нас корона мучила још годину-две, Сабраним делима ћу, уз ових осам књига, морати да доштампам још толико“, каже у шали писац Бошко Ломовић

Сабрана дела нису нешто што се често догађа писцу. Поготову за живота аутора и поготову писцу из унутрашњости. Песник и приповедач Бошко Ломовић имао је срећу да, иако живи далеко од престонице, види своја Сабрана дела. Недавно су напустила штампарију, упакована у

допадљиву амбалажу. Дела чине 3.500 страница у осам књига. Дobar повод за разговор.

Ваша Сабрана дела појавила су се крајем 2020. године, у доба короне. Мало је писаца којима то успева за живота, најчешће се то догоди постхумно. Колико Вам то значи?

– Сабрана дјела би требало да буду, и јесу, круна на свеколико пишчево стваралаштво. То је код писаца нашег завичаја, колико

знам, до сада за живота успјело само Добрици Ерићу. Постхумно су објављена Момчилу Настасијевићу, 1938. године као „издање пријатеља“. Сабрана или бар изабрана дјела значе да је из пера ствараоца истекло толико мастила, фигуративно речено, да је створено, и обимом и у уметничко-естетском смислу, нешто вриједно „заокруживања“. Београдски издавач „Свет књиге“ и проф. др Цвијетин Ристановић, као приређивачи, сматрали су да, према реченим критеријумима, више од 90% што сам написао током пола вијека заслужује да се нађе на једном мјесту.

Које бисте дело из сабраног опуса издвојили као најзначајније?

– Питање је више за критичаре и читаоце. Ипак, ако треба сам да оцјењујем, сматрам да је то роман-трилогија „Кажа о Мазгиту“, III књига у Сабраним дјелима. То је епска прича која се протеже од почетка 20. вијека и траје до наших дана, а покушај је да се наслика балканско село, у овом случају митско село Мазгит. Средњи роман у трилогији „Киселе кише мазгитске“ је, прије 25 година, преточен у радио драму која је неколико пута емитована у драмском програму Радио Београда, а 1997. године је представљала СРЈ на свјетском фестивали радио и тв-драме у Асизију (Италија). По ријечима уредника радио програма Слободана Бобе Марковића, само су је међународне санкције нашој земљи спријечиле да буде побједник.

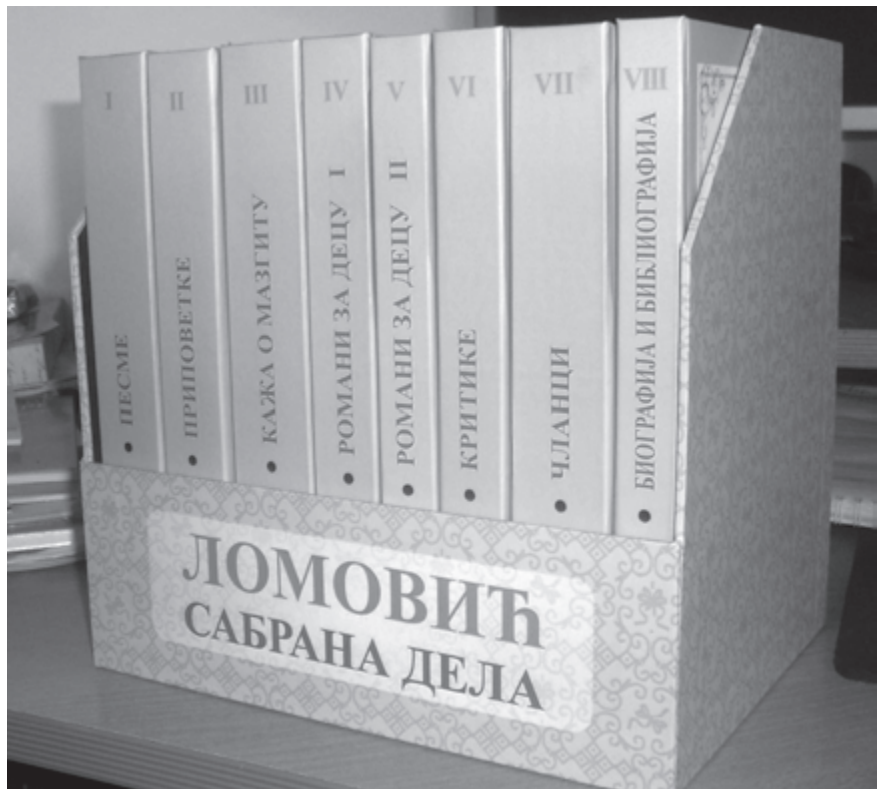
Више од пола века се дружите са пером. Шта је то

што Вас је приближило књижевности и трајно везало за њу?

– Вјерујем да се све догоди у дјетињству, да прве године живота одреде унеколико човјекову судбину. Рано сам савладао азбуку, па сам прије поласка у први разред већ прочитао прву књигу, био је то роман Корнеја Чуковског „Доктор Јојболи“. Код комшије сам пронашао, већ испушану, збирку јуначких народних пјесама и, читајући је, поистовјећивао се са мегданџијама наоружаних копљима и буздованима. Баш сам много читао у основној школи, знао сам узети књигу у школској библиотеци у Горњим Бањанима и, док стигнем до куће у Брезни, а то је осам километара, читаву је прочитати ходајући. Сутрадан бих је замијенио за нову. А страсан читалац пожели и сам нешто да напише. Тако је било и са мном: већ у шестом разреду сам имао на десетине својих пјесама и причаца. У основној школи ме је подстрекао на писање наставник Радош Петровић, а у средњој професор Злата Пачариз.

Носилац сте 187 награда-признања за књижевно стваралаштво, многа носе имена великана књижевности. Која Вам је од њих најдрагоценија?

– Да, конкурси за поезију и прозу широм СФРЈ су били за мене изазови и могућност да проверим колико вриједи то што радим. И признања су почела да се нижу. Стизала су из Београда, Сарајева, Загреба, Новог Сада, Титограда, Приштине и са других страна. Као што приммијетисте, неке награде су носиле имена наших угледних писаца: Ива Андрића, Исака Самоковлије, Лазе Костића, Милутина Ускоковића, Војислава Илића Млађег, Гордане Брајовић... Ту су и међународне

награде: „Пјеснички прстен“ са фестивала поезије за дјецу „Булка“ у Црвенки и „Маслинов вијенац“ са фестивала у Бару који проглашава најуспјешнијег ствараоца за дјецу и младе на подручју бившег српскохрватског језика, затим „Сребрно Гашино перо“ са фестивала у Лазаревцу итд. Не тражите да одаберем најдрагоценију; свака ми је на свој начин драга, свака је заслужна за тренутке радости и одржавање вјере у оно што радим.

Да ли се и колико улога писца променила током свих ових деценија?

– Нимало лако питање. Да питате десет писаца, вјерујем да бисте добили десет различитих одговора. Промијенио се, чини ми се, поглед на улогу књижевности у друштвеним збивањима. Од писца се очекује „ангажованост“ која, свакако, шкоди књижевности као изразу духа у умјетности. Догодила се употреба писца. Поједини писци, из разних неумјетничких разлога, почели су да се „сврставају“. Појавила су се и признања за њихове књиге.

Најмање двије и по деценије, на пример, све од „Потпалубља“ Владимира Арсенијевића, НИН-ова награда за роман се додјељује „подобним“ писцима, домаћим „дисидентима“, а и жири се именује по том критеријуму. Ево, неколико година уназад ниједна њихова награда не прође без велике буке, а посљедње „дизање прашине“ десило се око награде Светиславу Басари који испљува Андрића и Десанку. Зато је мало оних који могу да наброје писце и њихове романи који су у протеклих десет година овјенчани НИН-овим признањем. Ти романи никад нису стекли читалачку публику коју би таква награда заслуживала. Да не образлажем, али ни код Нобелове награде за књижевност није веселије. Што би се рекло: свјетски је „тренд“ да се умјетничко достигнуће у дјелу не ставља на прво мјесто.

Један сте од ретких писаца који подједнако пише и екавицом и ијекавицом. Да ли то има везе са тим што сте, како често истичете, „човек са два завичаја“?

– Свакако има. Живио сам у Брчком двије деценије. Најприје

као професор српскохрватског језика, потом као новинар. У оба случаја је ијекавица била службени језик. Брчко је постало мој књижевни завичај, изванредна средина за озбиљно књижевно стваралаштво. Половина опуса у Сабраним дјелима је написано ијекавицом: добар дио поезије, претежан број приповиједака, поменути роман-трилогија, највећи дио књижевне и ликовне критике. По повратку у Милановац, све више сам писао екавицом: свих седам романа за дјецу и младе, поезију и краћу прозу, критику, све путописе. Али има још један разлог што се и даље користим са оба вида српског језика. У вријеме кад се од српске ијекавице праве „нови“ језици, односно инсистира на глупости да је само екавица српски језик, потребно је сачувати ијекавицу, како у свакодневной комуникацији, тако и у књижевности.

Одрицање од ње иде само наруку политичком „лингвистичком инжењерингу“ квазиучењака и квази-историчара.

Новинарство је битан део Вашег живота, временски се поклапа са књижевним стварањем. Да ли је лакше бити новинар или писац?

– Подједнако волим и цијеним новинарство и литерарно стваралаштво, упоредо сам им се предавао с много љубави у протекла пола вијека. Једно занимање је помагало другом да буде успјешније. Књижевност (читање и писање) је обогатила моју новинарску реченицу и стил, чиме су текстови постајали питкији, занимљивији. Новинарство, пак, омогућавало ми је путовања и сусрете са многим људима, а то је давало надањуће за нове књижевне теме у поезији и приповиједаштву, а донело је и двадесетак добрих путописа (VII књига Сабраних дјела) из Шпаније, Јужне Аф-

рике, Намибије, Анголе, Русије, Македоније... Не заборавимо да су Хемингвеј, Маркес, Лаза Костић, Бранислав Нушић, Марк Твен и сијасет других били и писци и новинари. Уосталом, имала је та симбиоза, у мом случају, и једну практичну корист: новинар Бошко Ломовић је све вријеме издржавао писца Бошка Ломовића.

Да ли Сабрана дела значе „подвлачење црте“ у смислу стварања или, ипак, можемо очекивати нешто ново из Вашег пера?

– Можда би „подвлачење црте“ било коначно да се није умијешала корона (само јој за то хвала!). Кад од 24 часа, 23 сата проводиш међу зидовима, остаје ти да се, читајући и пишући, спасаваш. Заиста, у протеклој години сам више прочитао и написао него било које године раније. Не да се нисам досађивао, него ми је дан често био прекратак. Тако су настале четири књиге рукописа: збирка од 55 хуморески којима сам, на тему короне, увесељавао пријатеље на „фејсбуку“; збирка од 77 пјесама „Песме са терасе“ (сад су код издавача), збирка од 555 афоризама „На добром путу одрон“ (прихваћена од једног београдског издавача); најзад роман „Амнезија“ који, управо ових дана, трпи моје завршно брушење. Свему ваља додати подоста страница дневничких биљежака, више рецензија књига других писаца, учешће „онлајн“ у два-три жирија на конкурсима издавача за нове рукописе. На крају, да се нашалим: буде ли нас корона мучила још годину-двје, Сабраним дјелима ћу, уз ових осам књига, морати да доштампам још толико.

*Разговор водила
Ивана Ђурђевић*

МОЋ ПЕСМЕ

Гледам кроз око неба
Што су ми облаци подарили,
Гледам далеко, далеко,
У планету као што је моја,
У балкон као што је мој,
У човека као што сам ја.

Кроз исто око небеско,
Са планете као што је моја,
Са балкона као што је мој,
Човек као што сам ја
Гледа у моју планету,
У мој балкон, у мене.

Између наших очију
Флуид је непојмљиви,
Натопљен хиљадом
Светлосних година
Које, у једном трептају,
Прелети ова песма.

СРЕЋА ПО МИЛОШУ

Говорио је Милош Луковић,
Земљоделац са Суворора,
Тајанствен, стишан
И мудар као Седморица*,
Говорио је: Срећа –
То су хлеб и вода;
Све преко тога, вишак је.

Кад год би разламао
Врели празнични вуруњак**,
Говорио је тако,
Док би му румена пара
Разгаљивала носнице,
Росила образе
И високо чело.

Кад год би шакама,
Над студенцем нагнут,
Заграбио сребрну воду,
Говорио је тако
Док је рукавом гуња
Брисао капљице
Са брчина седих.

Проста као иловача,
Љупка као ливадски каћун,
Невина као суза дечја,
Срећа Милошева
Никако да нас озари –
Иако и хлеб једемо
И воду пијемо.

* Антички мудраци из VII и VI века п. н. е: Солон, Талет, Питак, Бијант, Хилон, Клеобул и Перијандар.

** Хлеб печен у вуруни, зиданој хлебној пећи у сеоском домаћинству.

(Пјесме из збирке у рукопису „Песме са терасе“)

Бошко ЛОМОВИЋ

Вршачанке

ВРШАНЧАНИ

Све су имали и све су оставили
Све су куће пуне
Али празне и напуштене
Пуне су ствари, а празне од укућана.

Текла је река златоносна
Али не треба никоме златно руно
Онда њене изворе зачепише,
Кудељом, вуном, сланином
И храстовим кладама.

Кажу да плави јако
Па наноси злата роваре речне обале.

Поред реке извори
Минерални и термални
Уливају се у реку златоносну.
Али коме то треба
Кад се другим водама диве.

Под земљом теч, подземна река
Кажу, велика као Волга
Која спаја четири воде
Али нико не копа дубоке бунаре.

Земља сама рађа, укусне плодове
Али сви траже
Негде на другом месту
Оно што су овде оставили.

Ако буду добро тражили
Можда ће и наћи.

ШКОЛА У ВРШАНИМА

Овдје гдје је сада шума
Поред пута што вијуга,

Ту је некад била школа
За општинска три округа.

Школе данас више нема,
Да ли негдје има вас?
Срушена је: ко зна зашто,
Дође задњи школски час.

Ко је овдје слова чит'о
И на табли рачун пис'о,
Ко је пјесму рецитов'о
Ко слокове прве сриц'о?

Шта је коцка,шта квадрати,
Које боје љепше стоје?
Запјевајте „вишегласно“
Поредани све по троје.

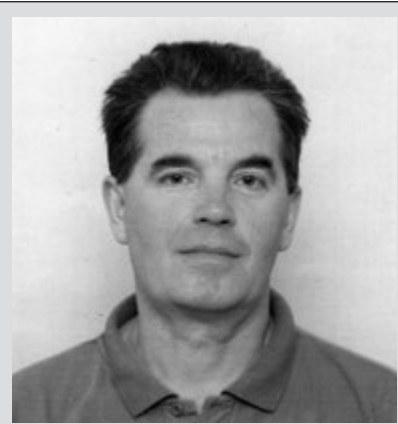
Ова пјесма јесте тамна,
Писана је пред крај дана
И све друго потамнило,
Па у тами није сама.

Нећу више писат пјесме
Више пута то сам рек'о
Кад поменем стару школу
Мисли оду предалеко.

ОРАЊЕ

Прву бразду Волићу образди
Сад оремо и теби и газди
Један разо Волићу одори
Онда стани, добро се одмори.

Ја сам лемеш јуче поклепао
Коломазом коло намазао

О аутору

Драгути Василић, рођен је 1960. у селу Вршани код Прњавора. Основну школу завршио је у Вршанима и Доњим Вијачанима, а средњу техничку у Бањалуци. Студирао је машински факултет. Бавио се каратеом и има мајсторско звање.

Године 1985. одлази у Швајцарску гдје и данас живи.

Говори више страних језика. Држављанин је Швајцарске, Србије и БиХ. Намјерава да се врати у Вршане.

Рукунице нове отесао
И цртало-оштро, дотегао.

Два разора Волић разорао
Хљеба мени, себи, изорао
Стан' Волићу, опет се одмори
Ево брашна и соли: изволи.

Само ори ал' се не премори
Пооремо, 'шен'цу посијемо
Кад сазори и кад пожањемо
Ситно ћемо да је самељемо.

ПРЕД ПУСТОМ КУЋОМ

Нема више стари друже
Тамо, 'вамо, лево, десно
Што би добро, то је прошло
Сад се чека „неизвесно“.

Покажи ми пријатељу
Куд да идем где су пути
Како могу стазе старе
Тако брзо изчезнути.

А сад збогом побратиме
Нећемо се вијат' често
Успомене сакупљене
Сакрићу на тајно место.

Драгутин ВАСИЛИЋ

Основна школа „Вид Њежић“ Вршани, Први разред школске године 1967/68.
Учитељица се зове Невенка.

Уз пјесму “Школа у Вршанима”

Овдје гдје је сада шума, баш ту, била је наша школа од првог до четвртог разреда. Школе више нема, али не знам има ли нас. Ако гледам по овој слици, изгледа да нас нема, постали смо и ми шума. Мало смо се “ПОШУМИЛИ”, а мало “ЗАТРНИЛИ”.

Подсећања

Дело ће га одржати

(Уместо некролога очевом другу, професору,
драматургу Јовану К. Радуновићу.)

Живот је кратак да бисмо све стигли, посебно престижни али довољно дугачак да себе делом продужи ако га делом има.

Професор Јован К. Радуновић, себе је оставио лепотом записаном на најлепшем али и најодговорнијем умништву, белини папира, где нема преваре, где или се брука или се у трајање уоквири.

Слушали смо његова казивања са задовољством награђених, просечни се гледају, ретки слушају. Постоје они које је Бог послао да на овом свету придодују умности своју искру оној свеукупној светлости духа, рушећи баријере које неуки и силни у сваком времену препознати постављају. Отишао је из махнитог времена, а мало које време није заједно са мрачним људима рушило вредности.

Напустио нас је шестог маја на Ђурђевдан лета господњег

2019. године, скрајнут на први поглед, али само на први, сваки следећи отвара најлепше видике. На његовој сахрани сам се осећао религијски мистично у молитвеној какофонији маленог храма у којег сам ушао скрушен да се опростим од умног човека, очевог духовног пријатеља и сабрата. Заједно су радили на два пројекта: АНТОЛОГИЈИ ЕПСКЕ НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ „КАПИЈЕ ЛЕПОТЕ“ и Његошевом, „Горском вијенцу“, предговор и поговор. Обојица духовни, самим тим мање срећни, како каже у делу Појам стрепње аутор Кјеркегор: „Срећни су људи без духовности“. Чулни и оптерећени ходили су животом осећајући дубином каузално последичне разлоге људског страдања. Несхваћени у окружењу људи без маште, нису се обазирали на онај други паралелни живот, живот профаних без којих се

како је то своједобно Достојевски казао не може, јер биолошки одржавају људску врсту.

Ословљавао сам га са Ви, мада је захтевао да прекинем са таквом праксом. Наше последње виђење се десило на градској пијаци, увелико дементан тада ми је рекао да сам био један од његових бољих ђака, нисам хтео да га демантујем, нисам био ђак гимназије у којој је предавао, интимно бих волео да јесам. Отишао је физички из ишчашеног времена мржње и злобе, желео бих у неки хармоничнији поредак. Имао сам част што је био део мог трајања. Тога дана када је сахрањен пала је родна ђурђевска киша, била је она метафора плодног живота човека који је у причи волео да се занесе. Многи му тај манир нису могли опростити, а ја сам га слушао задивљен и срећан што ми се указала ретка прилика.

Сањао је на француском. Веровао је у Бога и Бог је њему веровао.

ПОЧЕТАК И КРАЈ

(Ј. К. Радуновићу)

Кад све чини се стане,
живот изгуби радости сјај,
у драгом оку не видиш се више,
то је један крај.

А крајеви нови су почеци,
ко рукопис, час у старом, час у новом редку
и живот је када се сагледа,
пола га на крају, пола на почетку.

Кад се примакне онај задњи крај,
вид улови светла задњи трак,
нећеш знати, нема страха више,
свуд околу и у нама мрак.

И опет онај чаробни почетак,
крај упорно прати,
трзај живота новог,
из грумена земље, расту траве, вла-ти.

Андреја Ђ. ВРАЊЕШ

ИЗМЕЂУ ЧЕКИЋА И НАКОВЊА

„Медицина ми је законита жена,
а књижевност љубавница“
Антон Павлович Чехов

Чехов мора на пут. Ноћ је, до села Степанчиково треба превалити најмање десет врста¹, али то нико не узима у обзир. Санке су спремне, Вартоломеј, градски кочијаш, већ је у њих упрегао коња и само чека да г. Доктор изађе из куће. А Чехов сједи за својим писаћим столом, баш сад навиру му мисли једна за другом, пише своју новелу „Дама са псетанцетом“ и не би устао до јутра до када би причу и завршио. Фјодор Николајевич, Чеховљев лакеј², већ по трећи пут улази у собу говорећи да је све спремно за полазак, али Чехов само одмахује руком говорећи: „Одмах, одмах долазим!“ Међутим, он и даље сједи за столом и грозничаво пише као да ће му до јутра мисли побјећи из главе. На крају кад и кочијаш Вартоломеј провири у собу са својом чулавом брадом и косом као у неког свеца, Чехов се диже од стола, навлачи каљаче преко ципела и док му Фјодор придржава бунду, по ко зна који пут гласно прекоријева себе што је изабрао за свој животни позив љекарску професију. Фјодор је већ навикао да тако испраћа свог господара кад овога „ухвати“ грозница писања која је код Чехова све чешћа.

Конечно, Чехов сједа у санке док му Фјодор на ноге ставља дебелу деку да му се ноге не смрзну. Далеко је Степанчиково, мисли Фјодор и жао му је господара који је благ и болешљив, али никад не одбија позив да обиђе пацијента, па и по најгорем времену. А сада је у питању жена која се порађа, у питању је нови живот и Чехов је свјестан да треба што прије стићи до породиље. Али Дама са псетан-

цетом не да му мира. Задржао се најмање пола сата у писању и сад у санкама с настрешицом, кроз коју пробија зимска хладноћа, мисли како ће ријешити заплет у новели. За читаоце је најбоље да је крај тужан јер особе женског пола (а те највише читају) воле када се на крају приче или романа расплачу. Чехов не воли ни мелодрамске завршетке: срећан крај дјелује сувише блазирано и треба наћи неко рјешење између те двије крајности. Хоће ли му то поћи за руком? Заваљује се на наслон настрешице и покушава да заспи.

Фјодор Михаилович прилази Чеховљевом столу, на коме су разбацани листови нове приче и чита: „Причало се да се на шеталишту крај обале појавило ново лице: дама с псетанцетом.“ Биће ово нешто занимљиво и Фјодор наставља да чита даље о Дмитрију Дмитричу Гурову и Ани Сергејевној и њиховом сусрету у Јалти. Свијећа већ догоријева а Фјодор чита посљедње што је Чехов записао:

“Јалта се једва видела кроз јутарњу маглу, на врховима планина непомично су стајали бели облаци. Лишће се није мицало на дрвећу, цврчали су цврчци, а једноличан, мукао шум мора, који је допирао одоздо, говорио је о миру, о вечном сну који нас очекује. Тако је шумело доле док овдје још није било ни Јалте, ни Ореанде³, сада шуми и шумеће исто тако равнодушно и мукло када нас више не буде. У тој постојаности, у потпуној равнодушности према животу и смрти сваког од нас налази се, можда, залога нашег вечног спасења, непрекидног кретања живота на земљи, непрекидног савршенства.“

Како је то лијепо казано! Фјодор се одушевљава оним што је написано. Какав ли ће бити наставак новеле? Једва чека да се Чехов врати па да настави да пише. Али ко зна? Понекад се деси и по година, а да не заврши започето дјело. У једној кутији разбацано је неколико рукописа и није сигурно да ли ће уопште бити завршени. А нешто напише одједном, као да му се „проспе из рукава“. Има ту и смијешних догодовштина. Новелу „Јегер“ (Ловац) написао је у купатилу за неколико сати. Чудни су ти писци, мисли Фјодор. Једном ногом на земљи, а другом у ваздуху.

Стигавши у село, пред санке излази неколико мужика са дугим брадама, орошеним од иња. Види се да су ту дуго чекали, али очи су им веселе а усне развучене у осмијех. „Све је срећно прошло и без доктора. Жена ми се породила чим сам отишао у град да позовем доктора“, каже један млађи сељак држећи у рукама флашу, вјероватно, са вотком.

- Да наздравимо! - прилази старији мужик додајући: - Добио сам унука, није шала - и вади прљаву марамицу у којој је неки смотуљак паре, ваљда.

- Да наздравимо! - устаје и Чехов из санки и прихвата чашу с пићем, по обичају се крсти и потегне добар гутљај. - Да је жив и здрав! - каже и пружа флашу кочијашу.

Хајде, да се огријете и да платим! - огласи се деда дјечака.

Какво плаћање! Нека је са срећом! ускаче у саонице Чехов.

- Вартоломеју, одмах назад у град! - Морам хитно кући. Чсека ме неодложан посао.

Мр Љиљана ЛУКИЋ

¹ врста-стара руска јединица за дужину- растојање (1 врста је 1066,7 m)

² лакеј – слуга

³ Ореанда – мјесто крај Јалте

ТРЕН

Из трена вјечно се сашаптавају
камени облици
На морској литици вајар отвара
душу природи
Камени кипови дишу у музици
Морски и земаљски облици на
небеској ивици
Трен и вијек отвара врата храмова у
молитви љубави
За срећу мраву из зрнца соли и лаву
шапућу мириси

Ритам вајара из срца васељене у
океанској зори
У трену из бола пјевају сањари
Сви облици свјетлости дишу у
љепоти ријечи
Камење шапуће тајне благој
маслини
Борови и храстови уз вијугаву цесту
огледала у води

Вајар дише уз срце ластавице по
невидљивој црти
Уз планину из дна морског опијени
посјетиоци
У формули свјетлости оживљавају
кипови у љубави
Свирају нимфе у мирису морске
мисли
Из чаролије планетарног круга
плешу камени анђели

Призорима све зачуђенији кораци у
каменој свјетлости
Опијају обриси сунчеви тактови
зенитни
У хармонији мисли разних
свемирских тачки
Буде сјећање добронамјерни
свјетионици

Облици јаука древних зраци
исклесани
Из бескраја свиле плаве птићи
умакли пуцњави
Извори дарују вид жеднима у
колони
Поглед морски шапућу виновој лози
Трен са прага први корак у
симфонији
Вијек из бескраја галерије тајни
трен у природи.

ЗЛАТНО БУРИЛО

Бурило је као златно језеро које
стане на мајчино раме
Буре обликовано од дашчица и
мириса храстовине
Воде пуно бурило на мамино раме
стане

Вода из бурила бућка из чатрње или
ријеке
На леђима или раменима донесена у
доба жеге

Иза брда удаљеног од куће крај пута
из храстовине

На рамена или леђа бурило стеже
шарено уже
У корацима врелим друмом кроз
камене путелке

Конци из шара ужета као да у
зрацима зује
Из сваке стопе са камена журе
Испред очију титрају знојне грашке
Капи воде мисле како до чаше за
жедно дијете

Из ходника глас на прагу куће стиже
Пружене руке бурило због чаше
воде
У жежено лјето из бурила као злато
је кап воде
Вода више него ракија и вино
недостаје

У лјета врела извори и сеоске
чатрње пресуше
Трепере зраци у звуцима иза зидова
камене ватре
У сунчевој дарежљивости грле се
сјенке из јаре
С дна чатрње са испуцалог блага
вире сјенке
У огледалу из очјију сузе и со из
черге небеске

Мајчина рмена доносе бурила воде
Прије свитања иза невидљиве црте

Иза брда иза црте додира неба и
земље
Глас родитељке штити кроз
деценије и секунде
Буди и бодри дах свјетлосни из
бурила капи воде.

БИЈЕГ

Лишће јунских липа дозива вријеме
изгубљене улице
Гране њежно грле руке свјетлосне
Очи се радују цвијету мимозе
морске

Љубав као бијег у облике свјетлосне
слути твоје име

Од првог плача невријеме
Обрће се тас правде и неправде
Вајар моли кип сунчевог божанства
за живот пахуље

У непостојећем граду изгубљено
куче лаје
Из амбиса небеског муње записују
корак
Пољем се црне тачкице овце у
бијегу кроз лишће

Од зида плача вода радосно из тајне
минуте понире
Вајар из додира дима спасава кућу
од ватре

У ријечи буди свјетлост из таме

Куче застаје и престаје да лаје у
неко вријеме
У фрули чежње сусрећу се дубине
пејзажа кроз лишће
Роб и цар слични мраву и кучету
броје минуте
Ивице поља и планина трепере у
додиру свјетлосне чежње.

СВЈЕЛОСНИ САН

Пјесме из јаве као да записујеш из
нечијег сна
Несташне ријечи долијећу незване
иза брда
Завире из свјетлости росе суза из
воде са листа
Са гране незнаног дрвета долијећу
круг папира

Пружају чашу воде путнику с оне
стране невида
Ријечи од пијеска нижу огрлицу
бисерја из свјетлосног сна
Ријечи у стиху лијече рањеног
мрава са пута

Иза облака ријеч дозива лептира и
дива
Са пропланка из стада црно се јагње
одзива

У сну свјетлосном јава изгледа као
бајка
Све више одгонета ријеч тајну за
све мање времена
У игри лутка зла добру вилу често
надигра
Има лијек против заборава истине

Узде вјетра кида и заврће и злочеста
и добра вила
У срцу пјесме ријеч грије истине са
снијезног пута.

Ружица КОМАР
(Из књиге „ВАЈАР СВЈЕЛОСТИ“
„Свет књиге“ Београд)
Овјенчане наградом

Одлазак човјека библијске судбине

(Обраћање на комеморацији поводом смрти сликара Боре Прпоша, Културни центар Градишка, 15. јуна 2021.)

Ожалошћена породицо и родбино!

Поштоваоци сликара и умјетника Борислава – Боре Прпоша, пријатељи и познаници!

Опраштао сам се у свом животу више пута од мени драгих и славних људи, умјетника и ратника хероја, великих патриота свог народа, неустрашивих и храбрих, али пред библијском судбином човјека од кога се данас опраштамо, готово да остајем без ријечи.

Умро је наш драги и непоновљиви Боро, и тако на отужном крају рјешили и себе, и све нас који смо га мање или више познавали, подржавали или понекад игнорисали, свих неспоразума са самим собом, са својом често индолентном околином, која га није разумјела, и коју он није разумио.

Не могу, а да на самом почетку не истакнем оно што је мене, и не само мене, посебно фасцинирало када је ријеч о Бори. Његова одлука да се из богате Европе, у којој се афирмисао као велики и признати умјетник, врати у родни Совјак и да, са немалом уштеђевином, на спаљеном родитељском огњишту сагради једну од најљепших кућа у читавом крају, представља не само велики патриотски чин, него и поновљени Фениксов подвиг дизања из пепела, у славу живота и љубави према родном крају и свом страдалном народу. Сјећам се да се том чину посебно дивио народни херој са Козаре, Бошко Шилеговић, који је специјално дошао у Совјак да види то велико и чудесно људско дјело. У улазна врата те велелепне куће са атељеом и великом крушном пећи, Боро је уградио браву са кључем спаљене

очеве куће, јединим што је од ње пронашао на згаришту. Каква дивна симболика неуништивости и сна о повратку, о тријумфу живота над смрћу и страдалништвом!

Борислав – Боро Прпош, рођен је у Совјаку, према сопственој тврдњи, 1931. године, мада му се у логорском картону, као година рођења, наводи и 1932, а у личним документима – 1933. година. Дјетињство је провео у сиромашној породици строгог оца Стевана и мајке Евице, са још четворо дјеце, браћом Љубомиром, Михаилом и Ђуром, и сестром Аном. Живот је текао у уобичајеним сеоским условима, све до почетка Другог свјетског рата, који је отворио врата пакла усташко-нацистичког геноцида над српским, јеврејским и ромским народом, и свим противницима сатрапске усташке творевине, тзв. Независне државе Хрватске. Из малог села Совјак страдале су у том рату 584 цивилне

жртве, а међу њима 214-ородјецe млађих од 14 година.

Према казивању које је Боро дао Драгоји Лукићу, историчару и публицисти, који се бавио страдањем дјеце у јасеновачким логорима, малољетни Боро је први ударац кундаком у леђа добио новембра, 1941. године, када су усташе изненада упале у село и покупиле 164 сељана. Одвели су их на рјечицу Јабланицу под Огорјелицом, и тамо све стријељали и побили. Отац Стево и брат Љубомир, заједно везани, били су избодени бајонетама. Од тада, на сваки шушањ и пуцањ, мајке су склањале дјецу у шуму, скривале их по трњацама и шипражју. Али, у офанзиви 1942. године не моглоше се сакрити и избјећи оно најстрашније. У Старој Градишци, једним од јасеновачких усташких логора, Евици Прпош, одузеше једину кравицу коју је она вукла са четворо дјеце. Онда су од мајке прво одвојили Михаила и Бору као одраслије. Седмогодишња Ана изгубила се у метежу и нестала. Мајци је у рукама остао само

трогодишњи Ђуро, али за кратко. Угушен је заједно са мајком, на једном од тавана староградишке куле.

Браћа, Михајло и Боро, држали су се један за другога и чували се да их не раздвоје на путу пуном неизвјесности кроз сабирне, и оне друге логоре – Јабланац, Млаку, Јасеновац и Јастребарско. Када су партизани у августу 1942. године, ослободили из усташког дјечјег логора Јастребарско, 727 дјечака и дјевојчица, браћа Михајло и Боро су у бјеганији заостали у Жумберку и поново пали у усташке руке. Преко Самобора дјечаци су доведени у Завод за глухонијему дјецу, у загребачко прихватилиште које је до посљедњег мјеста било испуњено малим Козарчанима. Била је зима када су извучени из овог ужасног сабиралишта у коме се масовно умирало, и пребачени у Жабно, гдје их је прихватила једна хрватска породица. Ту су се мало опоравили, а када је у љето 1943. годинеу Жабно упала једна партизанска јединица из Билогоре, за њом су пошли и дјечаци. Михајло је добио пушку и постао борац, али је пред крај рата погинуо негдје код Лудбрега. У потоњој усташкој офанзиви на Масловину мали Боро је поново пао у усташке руке и завршио у злогласном логору Јасеновац. У том усташком логорском паклу од глади је почео да губи свијест, да би на крају потпуно ослијепио. Спасио га је неки занатлија шустер који га је увукао у своју радионицу гдје се мало опоравио, и гдје му се вид почео полако да враћа. Не сјећа се ко га је неким чудом провиђења извукао из логора и у неком старом фијакеру довео у Босанску Дубицу, гдје је додијељен једном старцу да му помаже у кућним пословима. У прољеће, 1944. године срећно се провукао поред усташких стража на излазу из града, и упутио према селу Орахова. Тамо му је један очев пријатељ, по имену Драгоје Мирић, показао пут до Хајдучког потока у Просари уз који се успентро до Горњана, тамо гдје је било његово родно се-

ло. Али, тамо је све било спаљено, затомљено и опустошено. Дуго је плакао на згаришту родне куће, и јошдуже тумарао да неког живог сретне. Скрасио се код стрине Саве, која је неким чудом успјела да преживи све погроме и хајке, и од које је сазнао да од његових рођених никога више нема.

На дугачком списку ратне сирочади, у љето 1945. године, нашло се и Борино име. Почиње нова Одисеја ратног сирочета: од Требње у Словенији код породице Антонија Шкода, гдјепохађа основнушколу, одласка у Смедеревску Паланку, гдје наставља школовање у Индустријској школи, учествовања у омладинској радној акцији на изградњи пруге Бања Лука – Добој, одлукења војног рока, повратка у Словенију у Ново Место, а потом у Љубљању, гдје наставља школовање на Машинском факултету. Ту долази до прекретнице. Пријатељи са Умјетничке академије у Љубљани успјешно представљају његове прве аматерске ликовне радове у Београду и Риму, и помажу му 1961. године да оде у Париз. Уписује се на ванредне студије вајарства, класичног витража, те керамике, у Паризу и Келну. Иако на овим студијама није стекао академско звање, наставља веома интезивно самостално да ствара.

Слиједи изложбе у Дортмунду, Келну, Верони, Луксембургу, Линцу, Болоњи, Сарбрикену и Саарлуису, на којима је његове блиставе, пикантне и префињене украсне стаклене композиције, са фасцинирајућим богатством боја, критика уврстила у највиши ранг савременог сликарства! На међународним конкурсима за најбоље рјешење ентеријера Школског центра за европско тржиште, Музеја, као и банкеу Саарлуису, сликар и графичар Боро Прпош добио је прве награде и друга највиша признања. Иступања на великим и значајним ликовним манифестацијама и његова изванредна умјетност нашли су се и на малим екранима пред милионима гледалаца Њемачке.

Не могу, а да овом приликом не поменем један занимљив сусрет са тада потпредсједником Парламентарне скупштине Европе, госпођом Дорис Пак, која је, колико се сјећам, негдје у августу 1995. године, по некој жалби бањалучког бискупа Комарице дошла у Градишку код мене који сам тада обављао функцију предсједника скупштине општине. Позвао сам на тај састанак Бору и представио га као свог савјетника, са задатком да прати да ли преводилац госпође Пак коректно преводи на енглески, и са енглеског на српски, наш разговор. Пошто је разговор мало дуже потрајао, жена-преводилац се мало уморила, па ју је Боро у неколико наврата исправљао и допуњавао. Ја сам то искористио и предложио Њемици Пак да разговор наставимо на њемачком језику којим сам тада и сам солидно владао. Она се мало зачудила и упитала: „А ко ће да преводи?“ Показао сам на Бору и у кратким, али најважнијим његовим аутобиографским цртама га представио, додавши да је ожењен Њемицом Моником. Она се још више зачудила и упитала Бору: „А одакле је Моника?“ Испоставило се да су оне из два сусједна градића. Потом се заинтересовала за његову умјетност у техници витража, и навела да и у њеном мјесту у једном престижном објекту постоји једна сјајна композиција израђена у витраж техници. Боро се осмјехнуо и рекао: „Знам, то је моја композиција.“ Када је поменула још једну или двије витраж композиције у неким другим мјестима, испоставило се да су то, такође, Борине композиције. На крају је поменула да и у њеном родном граду постоји један умјетник који ствара у витраж техници. Када је навела његово име, Боро је рекао: „Добро га знам, то је мој ученик“. Њеном изненађењу није било краја. Изразила је жељу да у Совјаку посети породицу Прпош, да упозна Моника и види њихову кућу са атељеом. Нажалост, због ратних збивања до уговорене

посјете није дошло, али је остао упечатљив утисак да је Боро на најбољи могући начин представио и себе, и своју општину, и свој народ.

Када сам био директор Дома културе у Градишци, инсистирао сам да Боро у том објекту уради једну витраж композицију. Општина је то прихватила и Дом културе и Градишка су добили сјајно умјетничко дјело које је од критике оцјењено као једно од највриједнијих умјетничких дјела у читавој тадашњој Босанској Крајини. Нажалост, страдало је заједно са Домом културе у великом пожару, 2005. године. Везано за ово дјело, навешћу једну занимљивост. Пошто је композиција била тешка близу двије тоне, једва смо је поставили и учврстили на зиду у свечаној сали за сједнице. Но, у вези с том композицијом постоји још један куриозитет. Не сјећам се чија идеја је то била, да ли Борина, или, вјероватније, неког зналаца који је ту композицију видио, да се она пренесе у Сарајево као један од умјетничких репрезентата Зимске олимпијаде, 1984. године. Боро је, наравно, на то пристао и почео са припремама. Претрнуо сам од помисли како ту композицију безбједно скинути, безбједно транспортовати, тамо поставити и вратити назад. Прибојавао сам мало се да ће је тамо трајно задржати. И Боро је ту немогућу мисију успјешно обавио.

Срећом, пошто је успјешно обавила репрезентовање Босне и Херцеговине пред свјетском јавношћу, композиција је успјешно враћена у Градишку. У обнољеном Дому културе последице пожара, тј. у садашњем Културном центру, Боро је урадио репризу сличну првобитној композицији, и не мање вриједно својој умјетничкој снази.

Но, својим животним дјелом Боро је сматрао изведбу Меморијалног парка у Градишци. Побједио је на југословенском конкурсима на коме је учествовало неколико најзначајнијих југословенских скулптора, и сав се предао послу да своју идеју реализује. И уз све тешкоће, успио је у томе. Данас је Меморијални парк, посвећен жртвама Другог свјетског рата и палим слободарима, култно мјесто нашег града, према коме се ми, нажалост, не односимо увијек са довољно пажње и пијетета, на што је Боро био веома осјетљив. Тамо су се одвијале, а надамо се да више неће тако бити, и неке манифестације којима у Меморијалном парку није мјесто. Посебно га је погађало непоштовање његовог ауторског права, тако да су се у Меморијалном парку појавили, без његовог пристанка, и неки садржаји који су нарушили хармонију основне ауторове замисли, што, такође, није требало да се догоди. Чини ми се да је Боро највише због тога дошао у

ником потребне сукобе, што је резултирало заобилажењем његових умјетничких услуга које је компетентно могао да подари граду.

Из мог искуства у дружењу са Бором, схватио сам од самог почетка да се ради о веома занимљивој и комплексној умјетничкој личности, на коју су страдање породице, страдање његовог народа и усташки логорашки погроми оставили трајне последице. Једини спас налазио је у стваралаштву, у трагању за неким новим хуманијим свијетом. Посматрао сам га док непогрјешивоуче линије по стаклу и складно слаже боје. То је био неки сасвим други, готово ванземаљски Боро. Глас му је тада био необично мек и анђеоски тих, попут тајанствене музике свјетлости у некој, само ствараоцу докучивој космичкој нирвани. Сматрам великом привилегијом што сам га познавао, што сам му помагао колико сам могао да он помогне, и свом страдалном народу, и себи страдалнику. Остаће ми жао што није нашао више разумијевања за своју породицу којом се толико поносио. Још више ми је жао што и ми, његови савременици, нисмо нашли више разумијевања за његове неспоразуме са суровим свијетом који га је унесрећио и казнио незаслуженим распећем. Велики европски умјетници страдалници своје незаслужене судбине, и свог осебујног стваралачког талента, Борислав – Боро Прпош, уздигао се до благословеног свјетлоница будућим генерацијама, које ће, увјерен сам, упркос свим нашим и његовим грешкама, боље да га разумију и схвате.

Драги мој, и наш Боро, нека ти је вјечна слава и хвала за све што си учинио, и што ниси стигао да учиниш, а толико си то желио.

Најбоље ћемо чувати и његовату успомену на тебе, чувајући твоја велика умјетничка дјела подарена родном крају.

Ниски ти поклон и високо поштовање, драги наш непоновљиви Боро!

Небојша ИВАШТАНИН

ДИВЉАКА

скочањила се у омељку
црним трном окитила се
и том китњом брани се
а не зна од кога

уситнила ходом клецајући
поскакујући са камена на камен

зелењак ко нокат
спишала јој се уста
јест љута – није љута
јест горка – није горка
чека да јој се срце зацрни

неће је ни птице
ни пухови ни вјeverице
ни међед прзница
хоће дивља крмад
само кад немају ништа друго

ћути ко заливена
нит ромори нит говори
можда ће у ракији проговорити

БОР

док стоји над провалијом
брани се опрелим коријењем
сања смолом
и живи шишарикама

нико му не смије
на црту стати
најстарији је у шуми
најбржи у планини
најмудрији међу дрвећем

на скореном лицу
има ожилке од грома
и рану од људске руке

сторук као вријеме
пркоси времену

ОРАХ

орахова бој се хлада
и кад љето пригријава
шта све може учинити
кад под крошњом уништава

не би човјек никад смио
сан уснути испод дебла
не би само тијело крхко
већ и душа би му озебла

сјенка му је смртоносна
не да сунцу испод грана
па и трава од њег бјежи
али плод му је слатка храна

ако није тврд коштунац
не походе бијели црви
за слаткише незамјењив
састојак је орах први

ТРЊИНА

на међама запуштеним
украј пута у живици
расте трње на замајке
и шири се по навици

чудну воћку нико неће
човјек стока па ни птица
коме треба ова биљка
сва од кучина и трица

чудна воћка је трњина
у прољеће сва у бијелом
а с јесени за украса
са плодовим плавим тијелом

једино је Господ знао
синовљеву да ће главу
окрунити трнов вијенац
узнијети га у славу

НЕСТАЈАЊЕ НАСТАЈАЊЕ

кад падне храст
да ли се жир осјећа беспомоћним
или му је свеједно
или чак драго
што добија простор
да и сам храстом постане

кад сконча птица
од страха
или од звјерињих зуба
да ли птић плаче
или пјев свој јасније чује

да ли је истина
кад умре отац
син постаје газда
кад му умре мајка
онда је само сироче

ПРОЉЕЋЕ

купи нас по тротоарима
по дрворедима и парковима
у апотекама и стационарима
на перонима у чекаоницама

усељава се у школске клупе
у дјечије очи
надима им груди
игра се са косом
и не да им да дишу

засврби врбу гдје треба
и чељаде гдје не треба

лагано се прометне
кроз ријечну измаглицу

уз свирку цврчка
и пјев птица
поиграва и подврискује

оплоди баште и њиве
дочека љето
и са њим се бућне
у најдубљи ријечни вир

Недељко ЗЕЛЕНОВИЋ

О аутору

Недељко Зеленовић (1958) село Брђани, општина Коњиц. Дипломирао на Филозофском факултету у Сарајеву, Одсјек славистика 1982. године. Просвјетни и културни радник. Бави се новинарством. Пише поезију, прозу и књижевну критику. Сарадник многих књижевних часописа. За своје књижевне радове награђиван преко двадесет пута. Радови су му превођени на неколико свјетских језика. Потпредсједник је Удружења књижевника Републике Српске.

Објавио једанаест књига поезије, двије књиге поезије за дјецу, двије књиге књижевне критике, двије књиге кратких прича.

Из необјављених путописа

ВРАБАЦ У РУЦИ НА ТРГУ ОД ОРУЖЈА, КОТОР 1996.

Захваљујући југословенској комисији UNICEFA позвани смо у Котор - на престижни фестивал позоришта за дјецу. Иако радим тек пет мјесеци у ДП “Бранко Ћопић” као помоћник директора, одређена сам за вођу пута. Играћемо једну представу по избору стручног селектора тог фестивала. Оно што је било за невјеровати, цијели колектив зову на море у јуну мјесецу 1996. године. Иза овакве гала понуде у СРЈ, стоји добри драги пријатељ, пјесник уједно и директор београдског позоришта “Бошко Буха” - наш ЉУБИВОЈЕ ЉУБА РШУМОВИЋ... Боравак је бесплатан, али свако позориште мора да обезбиједи свој превоз реквизите и особља. Упали смо у неко лијепо бунило и невјерицу да нам се то стварно догађа... Обузимао ме је разлоган страх од тог путовања у наше ново иностранство, али са мношћом је, у својству новинара, ангажован супруг Ранко што ме чини малко сигурнијом. Уговорили смо приватни аутобус за 20 путника а директор ће сутрадан са породицом, личним превозом, стићи у хотел; остале госте чека пун пансион у Топлој, неколико километара јужније од Котора. Пут бјеше баш дуг - једино би авионом лакше и брже стигли до одређеног места. Мене је, по повратку из Шпаније, 1978. Ранко почастео пробним летом, од Пуле до Загреба, па размишљам о љепоти и предности авио-превоза, нарочито путницима као што смо ми, изнурени ратном голготом.

Иначе сам рано стекла страх од саме појаве авиона у мом

Лијевче пољу. Зато су криве двије старице: баба Ана Вујичић и моја Јелица. Чим би се чула бука ероплана близу (тако су звале авион), панично су дозивале дјечицу и навлачиле црне мараме преко очију и све брзо сјуриле у оближњи мајдан да се шљунемо у коров и не мичемо док се то чандркало не удаљи од наших њива. Али једног дана, авион је упорно кружио изнад нас у одвећ ниском лету и већа дјеца могла су из рупе видјети чудан метални труп, оба крила па чак и пропелер којег врти неки јак невидљиви вјетар. Махали смо му из високе травуљине, загрљене, сестра и ја, док се дизао у небеса и брзо губио из вида; сироте старице, још дуго су дрхтале од страха и пиле хладну бунарску воду да се смире. У рату су изгубиле синове, а те страшне ране мајкама никада не зацјеле, боле их до гроба. Иза педесетих гладних година, е кад сам малко порасла, од причљивих удовица сам чула да је тај нападни ероплан возио наш први комшија који се ишколовао у Београду за пилота. Силно се ужелио да види село, кућу али првенствено, своју мајку Ану. Звао се Бранко Вујичић. Био је војно лице. Кад се је оженио, долазио је понекад са цијелом породицом на годишњи одмор, доносили лијепу екавицу.

И без авиона, осим у мојим мислима, допутовасмо у Црну Гору. Бленем у трајект гдје се укрцавамо, а са њега у Превлаку која је и даље стални предмет вербалних сукоба бивших и тадашњих власника те важне коте на Јадрану. Јутро ми ми-

рише на јак парфем са неба и морске пучине, расипају се благи сунчеви зраци, а путници тужни, шћућурени, поспани, и још неспремни да уживају у тој благодети. Па ни топлу гардеробу не знамо да скинемо са себе... Слабо познајем ову земљу која личи на Херцеговину. Сура брда ме сјећају на неки филм и на пјесму коју су на ауто-путу пјевали овдашњи момци: “Грета Гарбо, не буд’ луда, /окани се Холивуда/ дођи нама у Пипере/сијаћемо кромпијере... / ... развличим усне и чујем свој давнашњи дјевојачки кикот. Сапутници ме чудно гледају... Ранко пита шта ми би – чему се то смијем... Атмосфера се брзо мијења, спонтано добија неки љепши радоснији ритам, и онда им кажем: еее, па, ја сам вођа пута, дјецо! За све одговарам и за вашу ведрину. А та дјеца су били одрасли људи, (осим дјечака Јанка, глумца из Рисојевићеве “Божићне приче”). И тада спазим такси који чека туристе. До пристаништа, оживи ми Мику Шпиљка, за којег се шапутало да је био неписмен функционер. У себи чујем: “ТА ПУТА И”... како је он дозивао такси у Београду. Дигнем руку и молим да саслушају један социјалистички виц: “ТАПУТАИ” итд. причам им до обале... Салва смијеха је увијек љековита: ем, опушта нерве, ем, брзо се шири, као каква зараза... Шалу прихватише глумци, а онда и остали. Тако смо се у Топлој убрзо “распаковали” ведри и ненамргођени, након напорне вожње из Републике Српске, мучних двадесетак сати.

А зашто сам се сјетила авиона? Због љубоморе... У априлу те 96. г. сам на Дучићевим вечерима поезије била гост са још два писца. Возио нас је из Бањалуке возач професионалац. Путовали смо брзим аутом 18 сати: преко Каракаја, кроз Србију до Новог Пазара, па, још ниже, изби смо на тремењу република гдје скрену смо пут Херцеговине. Умало на некој сеоској мракачи тј. раскрсници, не склизну смо пут Дубровника, у туђу државу... Уз много божије помоћи, стигли смо мртви-уморни у хотел "Леотар", легли, у цик зоре, али, сна није било... Уз још двије бесане ноћи и много чега другог бизарног, незаборавног... уживали смо у лијепом Требињу. Гости из Београда, стигли чили АВИОНОМ до Тивта: академици, бројни писци, глумци, музичари, сав хор "КРСМАНОВИЋ". Примили хонораре, како доликује – видјели смо исплатне спискове. Сви, осим нас из Бањалуке. Не знамо зашто... можда је то била мјера љубави Срба и Срба. Измождена путовањем новим беспућем, ја сам им била завидна само на авио-превозу... У то доба БиХ бјеше скроз изрована земља неповезаних градова и зараћених народа, да жалоснија не може бити...

На подизање споменика Јовану Дучићу, слила се и поли-

тичка свита РС: сви министри, предсједник владе Рајко Касагић, а из Србије, Добрица Ћосић... са пратњом, у више улога. Уз пре-красно књижевно-музичко вече "Нек пада снијег, Господе" Р. П. Ноге, памтим понешто са големом дозом стида почев од скулпторке Зринке... Она је задњи дан излила чак двије главе јер газде нису могли да одлуче која боље паса Дучићу, а на крају, ни хвала... Ми смо јој тек ујутро, од пара чуваних за цигаре, купили цвијеће па онда сазнали да ни горива немамо довољно на пумпи. Од предсједника владе сам тражила позајмицу да би имали бар за кафу, јер смо сви били шворц ... дао ми је Касагић двије новчанице али врло зачуђен како немамо... Наш скромни возач платио је од себе ручак кад смо пред ноћ стигли у Милиће, јер разумио је нашу муку. Враћали смо се кући кроз Федерацију БиХ, нешто краћим, али врло лошим путем, преко Тјентишта, Трнова, Сарајева...

Тих дана у Требињу потврђена је важна одлука донијета раније на Палама да смо ми писци из РС - чланови и УК Србије; на чему су инсистирали оба предсједника: Никола Кољевић и Слободан Ракитић... Издвојила бих и лијепо познанство са Мирославом Тохољем чију прозу је хвалио Н. Радановић. И

оно, са Миром Грк из Гајдобре, предсједником клуба МП "Јован Дучић". Та жена се завјетовала да ће до краја плодног циклуса родити сина. Час је убрзо стигао и на ходочашће одлази пјешнице у манастир Острог, да се помоли Богу да јој три златне кћери добију рођеног брата... Са том дивном особом сам остала у контакту и СВЈЕДОЧИМ вам да јој је жеља испуњена! У једној посвети ми пише: не мора неко да те роди, па да га зовеш мајком! Дирљиво!!! И бивши комунисти, такође одлазе у Острог, али аутима... да крсте синове који су већ у пубертету... Зна их свети Василије и нека их чува од сваког зла.

Требиње памти, а Требишњица некуд носи згоде и незгоде.

У "Леотару" смо задњу ноћ пјевали и плакали, уз вечеру... гушили се димом од цигарета, пили жесту; летјеле су, тик иза поноћи, и пепељаре љубоморних младих љубавника; било је и мушке, изненадне туче, удварања и свакаког блама... У друштву избјеглица из Сарајева, попут моје дружице, филозофа Ђузулана, било је ђака разочараних фронтом, чедних, као из Матурског плеса Ружице Комар... Конобар бјеше врло културан, фини чова тек што се спасао из Задра. Уз знане мелодије младих музичара, паралелно, сву ноћ, у дну сале, цвиле су непрестано гусле и гуслари - по жељи Матије Бећковића.

Вражији умор и товар таштине испраћају нас клонуле, у далеку Крајину.

Код споменика на Тјентишту стајемо за ћик-паузу. Док удишемо свјеж ваздух, присјећам се јуна 1966. г. Са Ранком сам баш ту, полагала вијенац Сави Ковачевићу. За Веселина Маслешу смо брали брдско младо цвијеће и љубили се, љубили... уз стихове "Вера Павладољска". Висок, у морнарској мајици, Матија

је гост, пун жарких свјетлуцавих жишки у очима... На првом скупу младих БХ писаца, најчитанији... Одушевио нас је, изблиза, и озбиљни Меша Селимовић, дугим, маестралним реченицама свијајући их у моћну исту мисао... Дошао са супругом Дарком и кћерком Јасенком којој сам се, њежноболној и врло бојажљивој, чак и свиђала. Ту су пјесникиње Љубицу Остојић, Љиљану Зелен и мене, супериорни мушкарци, без питања, сврстали у "СУДБОНОСНЕ ДЈЕЧАКЕ" и под тим називом објавили поетски зборник

Сада, тај дјечак види себе удолини хероја, као младу, наивну жену која памти а споро резонује као оно да је вук био Бећковић, први Црногорац који ме је видио у животу, као двомјесечну бебу, у наручју мајке Зорке. Био човјек а не звијер како се у причи чинило. Тражио помоћ коју му није могла пружити... да се извуче жив из обруча усташа, нијемаца и партизана. Тај, курјак, (по мајци) имао је жишке у очима, (као тифусар) и далеко дјецу и жену, мамину имењакињу, (ако је добро разумјела). То опричано ми сто пута о курјаку или Вуку, из ЦРНОГОРСКОГ ЗБЈЕГА ратне, 1945. године, на ушћу Врбаса у Саву, али и Матијина пјесма "Безгробна војска" (коју сам са мужем и Ненадом Новаковићем прочитала у Тврдошу тек прије неку деценију), коначно су ми омогућили да склопим коцкице о курјаку (вуку) и човјеку у невољи. Но, Матија ни дан данас не зна за тај наш сусрет... а знамо се баш дуго и дружимо понекад, понегдје, као писци па и на тој легендарној Козари којој је отац Вук очајнички стремио.

Сасвим случајно Бећковићи су моја т(р)ајна веза са Црном Гором коју једва да познајем а којој се дивим не само због Његоша. У Бококоторском заливу сам први пут - по радном задатку.

На Тргу од оружја, истог дана дајемо изјаву за државне медије.

И, где чуда: један врабац слијеће у моје шаке слободно, као у своје гнијездо. Хитро га пригрлих топлим мршавим прстима, па, уз широки осмијех, пољубих му немирни кљун... више камермана снима приказ у Котору пуном туриста. - Ово се само мени може догодити... ова СРЕЂА. Без обзира на трагове барута у нашој одјећи, врабац слободу слободом дочекује. ХВАЛА на гостопримству. Ми ћемо се одужити једном веселом игром за дјецу, у којој нема много ријечи, али има много љубави! Пуштам врапца изнад главе, а тргом се проломи аплауз.

- Што ви лијепо зборите... Сигурно сте глумица за дјецу? каже ми времешан чова гдје пијемо кафу.

Одлично машући главом, кажем: не, не! ја сам писац... откад ми је ваш Мило Бошковић, књижевник из Иванграда, дао награду за прву књигу.

-Покојни Мило, Штета што умр'је млад.

- У позоришту не раде само глумци. И мој директор је писац, и, овај новинар, из Републике Српске. Бићемо у Будви, ових дана гости, на ТРГУ КЊИГЕ.

Јато врабаца између нас завитла врућ ваздух ка шареним сунцобранима.

Мој саговорникд убрзо оде, а нама дође бутела вина на рачун куће...

У претијесној Будви смо срели Радослава Братића, драгог другара од прве "Козаре 64". Матија је претходне ноћи отво-

рио манифестацију и отишао. Затекли смо нашег Миленка Стојичића и примјерак књиге. “Бераћемо се још”. Уживали смо са голишавом публиком под ведрим небом осутим звијездама. Наш домаћин, љубазни Мијо Рајчевић, био је врло расположен По исплати хонорара, показа нову ракију “првијенац” и даде ми запечаћену флашу. Уз дегустацију пића и чашу разговора помену смо много знанаца из Југе, па и Ису Калача и његов роман “Мухамед” којег је дуго писао по болницама. Из Сарајева је извукао мало примјерака па кука ко сиња кукавица, У Херцег Новом, недавно, на Сајму књига, срели су се на штанду Задужбине Петар Кочић. (Вуколић им је обојници испричао како смо је основали током рата у манастиру Гомионица гдје је Герасим, отац Петров, службовао.) Ту је Исо, врло узбуђен, узео вашу збирку “Пут за Ису”. Окретао, листао... па заплакао. Ко зна на шта га је наслов асоцирао ?

То смо већ сазнали од Николе, директора Задужбине. Хвала ти, Мијо! Провели смо занимљиве дане фестивала, сваки трен, боље рећи, до задњег минута. Упознали колективе дјечијих позоришта из Београда, Никшића, Суботице, Ниша, Титограда... Њиховог директора сам питала за глумца Гојка Ковачевића који је радио у Бањалуци. Лично га не познаје али каже да много ради. Шаљем му поздраве и хвалим се да ми је Гојко често рецитовао “Керушу” пред хотелом “Босна” Кад он груне стих, опада кестење са грана. Вјерујем да то чини и у Титограду стар, као тада, кад је био млад попут вас. Директор се симпатично смије и каже: у Подгорици, госпођо! Нема више Титограда! Боже, како сам заборавила. Нема више ни Титове Коренице, ни Титовог Дрвара, ни Титовог Велеса, ни Титовог Врбаса... извињавам се због тога, а ви, молим вас, немојте за-

боравити поздравити Гоју од бањалучких пјесника; Ранка и Стевке...

Задњег дана боравка, воде све учеснике на заједнички излет... Возимо се лагано заливом, поред малог острва са црквцом, пролазимо испод Превлаке и стижемо на пусту обалу, на супротној страни. У дубокој води брод се лагано усидри а ми, куда који. Вода је млака, а сунце пржи. Момци играју шах у хладу, неко кука пасуљ за ручак, купачи врштите... Нађох “Политику” на стијени, неко је оставио прије два дана. Недостајала ми је у ратним годинама као и друга штампа. Убаких је у цекер и понесох са собом. Ујутро рано крећемо у Бањалуку, читаћу је успут.

На растанку љубимо се са свима, посебно са Ршумом и његовом драгом.

Миленко Стојичић чека нас на излазу из Котора, по договору. Из Топле носим мирисне цвјетове јапанске мимозе и са излета, шаку шкољки, дјечи.

Путници су одморни и лијепи. Препун аутобус мили полако ка стрмијој узбрдици а ми весело чаврљамо. Миленко прича Ранку шта је још снимео на ТРГУ, за своју емисију “Култура у огледалу” коју редовно слушамо петком, на радију РС. Зорица, наша спремачица, каже весело да се угојила четири килограма. Борко и Рођо не вјерују. Ни ја. Глумица Нена, већ жмири, попила је таблету против повраћања. Ја путнике молим да припреме лична документа. Узимам “Политику” и брзо стижем на читуље. Једно лице прикова ми поглед: на ВМА умро је у 72-ој, Бранко Вујичић, капетан прве класе... наш пилот...

Двије сузе, попут оних дјечијих у страху од авиона, грунуше ми у њедра. Прилази ми Зорица и каже да мора ићи у ве-це, прехладила је мјехур. Стојим код возача док нађе прилику да стане. Пут је узак, нема проширења.

Зорица већ колута очима, ја уздишем за својим комшијом. Напокон стајемо, возач притисне дугме, врата /хидраулична/ се отворе а из пода покуља дим.

-Горе инсталације! Сви. Брже, брже... ВАН... узвикују оба шофера. Ватра се не види. Апарати за гашење не помажу. Наш лични пртљаг бацамо кроз врата, сценографија остаје унутра, прозори су диктовани, чиме их разбити?

-Даље ни макац. Стопираћемо нешто према Бањалуци, морамо звати свог газду. Штета је огромна, кукају унезвјерени возачи.

Нико од нас није имао мобилни. Од Котора смо далеко непупна два сата вожње. Стрпљиво и ћутке сједимо у некој звеки крај пута. Имали смо луду срећу да нас, након три сата, покупе добри људи из Котор Вароша који су одвезли туристе и враћају се празни. Е, та друмска солидарност била ми је голема и лијепа попут оног врапца на Тргу од оружја...

У новом аутобусу неко театрално рече: Да не би пишања, оде нам глава. Врата се не би могла отворити. Спаси нас Зока, у задњи секунд.

Вођа пута се кришом прекрсти и отвори на крилу торбу. Убрзо, Мијина флаша ишла је од руке до руке, лијечила стрес... Бринула сам за шокиране путнике од Котора, до Котор Вароши.

Акобогда, путоваћемо ми опет из Бања Луке, љепше и удобније, авионом до Тивтва, Москве, Париза...

П. С.

Учешће на Фестивалу у Котору била је иницијална капсула да ДПРС убрзо организује сличну манифестацију која је већ пунољетна и знана у Европи.

Стевка КОЗИЋ ПРЕРАДОВИЋ

Биоенергија

УТИЦАЈ ШТЕТНИХ ЗРАЧЕЊА НА ЕНЕРГИЈУ ЧОВЈЕКА

(Штетна зрачења из космоса)

Сва штетна зрачења можемо категорисати у три скупине по јачини дјеловања: као јака, слаба и веома слаба (мање опасна) зрачења по наше здравље. Зрачења подземних вода задају највише проблема како људима, тако и осталим живим бићима, а велике штете узрокују на хортокултурама и воћњацима.

Утицај зрачења подземних водених токова или геопатогено зрачење на највишој је љествици штетности по људско здравље. Да би се заштитили од штетности неког зрачења, најприје га морамо детектовати одакле долази. Извори дјеловања су најчешће из земље, са земље и космоса, а једно од њих сам већ поменуо које дјелује из дубине земље.

Штетна зрачења која нам долазе из простора космоса настају укрштањем мрежа прекривајући наш планет.

О каквим је мрежама ријеч, касније ћу вам појаснити. Такозвани чворови настају на линијама мрежа које се укрштају, односно на линијама које се пресецају и представљају контаминирано подручје и веома опасне зоне за боравак у њима, а постају још опаснија ако су у садејству или су у окружењу још неких штетних зрачења.

Технолошким напретком, развојем електронике уопште, за посљедицу развоја настало је још једно штетно зрачење познато као техничко зрачење.

Електромагнетна поља и таласи разних фреквенција де-

структивно ће дјеловати на нашу енергију, поготово ако су технички апарати у нашем окружењу. Слободно могу рећи да сви ти апарати, нама важни и мање важни, постају глобална претња по наше здравље.

По штетности зрачења по људско здравље и на друга жива бића на првом мјесту су подземни токови воде, затим зрачење из космоса (Хартманов и Керијев чвор), а на трећем мјесту је технички фактор зрачења.

Скоро четири деценије како се бавим биоенергијом и радиестезијом и научно-истраживачким радом на пољу истих, а најинтересантније ми је било и што ми је увијек изазов да детектујем мјеста штетних зрачења подземних токова воде, као и мјеста зрачења Хартманова и Керијева чвора. Космичка енергија зрачи и позитивно, јер да нема зрачења из космоса не би било живота на земљи.

У облику квадратних и правоугаоних мрежа космичка зрачења прекривају планету Земљу.

Дугогодишњим истраживањем на пољу космичког зрачења Др Хартман је дошао до закључка да зрачење дјелује у виду мрежа и шири се према правцу магнетног меридијана од сјевера према југу, те паралеле исток-запад.

Хартманова мрежа су правоугаоници димензија 2,5 метара са 2,0 метара, а дужина између појаса 0,25 м.

Мјеста гдје се пресецају меридијани и паралеле добили

су назив Хартманови чворови и могу бити веома штетни и опасни по здравље човјека, поготово ако се укрштају са неким негативним зрачењима из других скупина зрачења.

Још једног научника занимала је штетност космичког зрачења, а то је доктор Кери, који вршећи научна испитивања долази до закључка да постоји још једна мрежа која се простире укосу на Хартманову мрежу и која дјелује у смјеру сјевероистока према југозападу.

Та мрежа је у облику квадрата величине 3,5 са 3,5 метара, а ширине појаса 0,5м.

И код ове мреже долази до формирања чворова на мјестима пресецања и могу бити веома опасни и штетни, поготово ако су у близини других штетних зрачења у неком животном простору.

Опаснији су од Хартмановог чвора у зони дјеловања и могу довести до озбиљних посљедица по људско здравље.

Јачег су интезитета и у краћем временском периоду могу нашкодити енергији живих бића.

Ако се пацијент задесио у таквим негативним зонама, неопходно је измјештање у здравију зону и што прије започети са биоенергетским третманима.

Биоенергетичар
Вито БОЈКОВАЦ

Брана Петровић и Шесто

Појава Бранине збирке песама Моћ говора у песничкој Србији није била догађај године, већ деценије. Зашто? Зато што се појавио неко ко је речима указао на снагу речи, на опсесивну моћ речи, на волшебну величину казивања. О тој снази Браниног казивања хоћу и ја да говорим, али не као есејиста, теоретичар књижевности, критичар, професор, већ као очевидац.

Кроз стварну причу.

А та прича, чини ми се, овако почиње.

Некада сам као професор бањалучке Гимназије, у школу, на Књижевни подневак, који сам ја основао, песнике доводио. Да ученици уживо песника виде, да виде како изгледа, да ли је обријан, уредан или запуштен, има ли дугу косу или је ћелав, како своје стихове говори, како их наглашава, на коју реч акценат

пада. Да с њим разговарају, да га питају како ствара, од чега песму прави и на који начин. Тако је и Бранчило на ред дошао. Чини ми се да је то било у пролеће 1977, или 78. године, али нисам сигуран.

За Бранино гостовање у Гимназији сазнали су и студенти Клуба Електротехничког факултета, популарни КСЕТ, који је на свом факултету најбоље плесне вечери и граду у то време организовао. До мене су дошли два студента, један се звао Бато, чини ми се да је из Бачког Јарка био, а другом име нисам запамтио, да ме питају да ли би Брана, увече, кад се плесно вече заврши, у пола једанаест, могао код њих да дође, па да песничко вече одржи, мада песничке вечери на диско-плесовима нису уобичајене. Међутим студенти су хтели да буду оригинални, па

да направе нешто што нико не прави.

Брана је пристао, па смо ми у одређено време на Електротехнички факултет кренули.

Да би прича била целовита, овде треба направити једну дигресију из два дела.

Први део.

Не бих објашњавао како смо ми, Брана и ја, и још понеко, ко је љубитељ поезије, из Гимназије, после одржаног Књижевног подневка у Шокару доспели, а Шокара је чувени бирцуз иза хотела Босна где пијанци асталују, непризнати генији и батинаши УДБ-е, и многи невољници који утеху у чашици траже. Не бих време губио да причам с ким смо све седели, какве разговоре у диму и галами водили и како је Брана седам коњака Звечево, који је тада под именом Звекан популаран био, попио. Наравно

и ја сам пио, али не толико. Мо-
рао сам да пазим на време и оба-
везе које сам преузео.

Други део дигресије, којој ни-
сам присуствовао, накнадно сам
реконструсао.

На Диско-вечери КСЕТ-а
диск-џокеј је сваких пола са-
та обавештавао присутне да ће
се после завршене плесне вече-
ри песничко вече одржати. Ко
хоће да слуша Брану Петровића,
великог песника, естрадног, из
Београда, нека остане. Ко неће,
нека кући иде.

Изненада је искрсао један
проблем. При крају диско-ве-
чери у плесну салу је упао ло-
кални силеџија, са Лауша,
најпроблематичнијег дела града,
Шесто, и то пијан. А где он дође,
ту русвај направи. И трезан, а ка-
моли пијан. Нешто разбије, по-
туче се, програм прекине, па су
студенти морали нешто да пред-
узму не би ли његову насилничку
природу обуздали. Нађу пет-
шест момака који источњачке
вештине упражњавају, цију-
џицу, карате, теквондо, или не-
што слично томе, те се с њима
договоре да Шеста прате, да у
његовој близини буду, а да он то
не примети, да заузму став за на-
пад и одбрану, а да се праве луди,
па када он крене, да они крену.

Па шта буде.

Могу ваљда шесторица Шесту
да туширају!

Не знајући шта нас чека, ми
смо под гасом у заказано време
на Електротехнички факултет
кренули. Пењали смо се уз ши-
роке степенице на спрат. Изла-
зимо на широки плато. На њему
пуно студената. Организатор
склања студете, нама пролаз да
направи. У пресудном тренутку
Шесто према нама креће. Право
на Брану. Студенти, одређени за
обрачун, према Шесту крећу.

И шта се дешава?

Ако постоји режисер живо-
та, онда је он то вече на сцену
ступио.

Брана руке шири, и усне у ши-
рок осмех: Ваше величанство, је
ли могуће да сте то ви?

И Шесто руке шири, уз речи:
Јесам, болан!

А онда један другом у загрљај
падају.

Два човека која се никада у
животу нису срела.

А онда један у другом, док се зе
рамена држе, гледају, по леђима
тапшу, Шесто у брадатог песни-
ка, а Брана у лице пуно ожиљака.
Где си, буразеру, каже Брана. То-
лике године су прошле, а ми се
нисмо срели! Толике године те
чекам!

Шесто на то каже: Јес, вала!

Два човека, један признати
песник, а други градски силеџија,
загрљени, на запрепашћење при-
сутних, у салу улазе. Улазе у салу
која их аплаузом дочекује.

Седамо за сто. Наравно, с на-
ма и Шесто седа.

Поред Бране, који цигарету
пали.

Водитељ програма, већ наре-
чени Бато, на микрофон глав-
ног госта представља. Како
Брану, тако и његово песничко
дело, да би на крају и реч и ми-
крофон Брани дао. Брана реч
прихвата, али микрофон не, јер
једном српском песнику, вели, не
вадећи цигарету из уста, не при-
личи да микрофон у руци држи.
Микрофон ће Шесту уступити,
следећим речима: Буразеру, ти
ћеш овом свемоћном справом
вечерас управљати! Ти, и само
ти, Ваше Величанство!

Море комотно, каже Шесто
сав срећан.

Посматрам Шеста како
микрофон нежно, као какву
реликвију прихвата и са две ру-
ке према Брани, на пристојној
даљини, окреће. Посматрам
његово грубе црте лица. И ко-
су, неуредну, разбарушену. Ни-
где насилничког погледа, нигде
агресивности.

Сав се у микрофон претво-
рио.

Брана без икавог увода
почиње своје стихове да говори,
гласом крупним, смиренным, ши-
роким, естрадним: Јесте дођу ме-
ни моје луде бубице / јесте салете
ме неке црне улице / ал / зато
ћеш ти као стара кучка / скапа-
ти једном после доброг ручка

Шесто његове стихове снаж-
но доживљава. Док прати први
део строфе, о бубицама и лудим
улицама, саучествује са песником,
као да га жали, мршти се, тресе
главом, чупа косу, да би у дру-
гом делу строфе ликовоао, уз ре-
чи које је кроз стиснуте вилице
сипао, Нека скапа, мајку јој је,
па употребљава глагол који Срби
најчешће употребљавају. Нека
стока скапа, ко је шљиви!

Сви су изненађени Шестовом
реакцијом, дивљом, али искре-
ном.

Брана песму наставља да го-
вори, па каже, Јесте пошашаве
кадкад моји дамари / јесте спо-
падну ме ужаси и дармари / ал /
ти си за мене прочитана књига /
и ко те сад чита баш је мене бри-
га

Шесто надахнут тамним зву-
ком Браниних речи катарзу
доживљава. Више није исти чо-
век! Једно време се мучи, клима
главом, као да потврђује исти-
нитист изговорених речи, да
би у другом делу, опет лико-
вао, и кроз зубе цедио, Ко је је...
па опет наочиглед присутних
употребљава глагол који Срби
најчешће употребљавају.

Јесте многи памте моје пјане
зоре / јесте о мени се прича све
најгоре / ал...

И о мени, и о мени, виче Ше-
сто у микрофон.

Ал ти ћеш...

Овде причу заустављам, те
предлажем да је сами настави-
те. Нека вам као узор послужи
Андрићева прича "Аска и вук".

Радите и ви нешто.

Зашто вам машта служи?

Тихомир ЛЕВАЈАЦ

ЖУТИ ГАРО И ЊЕГОВ „ТУРЧИН“

Са новинаром Славишом упознао ме мајор Аљехин након неких двадесетак дана откад сам му предат у надлежност. „Ово је главни текстописац, фото репортер, уредник, тако рећи цијела редакција листа наше бригаде ‘Борац’, рекао ми је мајор. „А ово је господин Благоје... он прикупља грађу за најобјективнију књигу о овом рату и нашој борби“, дохвати ме својом крупном подланицом по рамену.

Стасит момак, негдје тридесетогодишњак, пружио ми је руку и уз широк осмијех изговорио своје пуно име. Славиша Каран.

„Поведи нашег писца са собом нека мало види како стоје ствари на терену. И не морате да се журите.“ Тако је рекао мајор и закорачио да пође.

„То ви мајоре, да ме мало скинете с врата“, насмијох се. Он застаде па ме одмјери, онако на пола ока.

„Све зависи из ког угла се ствари посматрају, тако да ни ово што си рекао не мора бити далеко од истине“, каже па се осмјехну. „И обавезно да га упознаш са Гаром Костоломцем“, добаци Славиши.

Мајоров возач Љубан отворио је задња врата свог времешног, али налицканог „голфа“ и са испруженом руком у пози посилног позвао да уђемо у возило. „Мало зајебаваш, Љубане“, реагује новинар на ове изливе предусретљивости и поштовања.

„Пусти ти то, зна Љубан шта ради. Зар није боље возати овај ‘голфић’ него ићи у ров? А кад мајор Аљехин дозвољава да некога возам куда тај хоће и колико хоће, па још каже да не треба журити, у питању су, да простите на изразу, крупне звјерке.“ Славиша и ја се насмијасмо. „Баш смо нас двојица нека крупна звјерад“, примијети Славиша.

Што је иза „голфа“ остајало више прашњавих километара, атмосфера је била све опуштенија. У једном тренутку Љубан запјевуши. У лијепом старом граду Вишеграду... Славиша и ја прихватисмо, дадосмо вокалну пратњу.

„Знате шта људи?“, гласом пуним одушевљења обраћа нам се Љубан. „Волим кад сте овако раја, другари... милије ми него ишта. А кад возим неког гузоњу, а он, да простите, к’о да сједи на тути. Само ћути и кобајаги умире од сикирације за више циљеве, а богзна да смишља како би се докопао цистерне нафте и утрапио је некоме за хрпицу дојч марака.“

Нас двојица се сложисмо да треба да смо раја и другари, а што се тиче тих цистерни и хрпица дојч марака, ту се ми, како нагласи и подвуче Славиша, ограђујемо. А да је боље да нам ови ратни дани пролазе са што мање брига и боли, како опет нагласи Славиша, то је и посљедњој будали јасно. Ја сам мудро додао да треба искористити сваку прилику да се човјек мало опусте.

Славиша ми је успут причао како они припремају и једном мјесечно штампају бригадни лист. Вели - то мора бити новина чистог образа, да се не морамо због нечег стидјети. Ни данас ни сутра кад све ово прође. Тако је заповиједио мајор Аљехин и ту нема циле-миле. Само истина, аргументована истина! Никакве лажи о противницима, ни једна увредљива ријеч, ништа што не бисмо о себи написали, рекао је новинар-фото репортер-уредник.

Ја смјешкајући се одобравам и све мислим како су ово једине новине на свијету које доносе само и искључиво аргументоване истине.

Конечно, послје неких сат и по вожње, стигосмо у команду батаљона. „Је ли Гаро Костоло-

мац у смјени?“, пита Славиша команданта батаљона.

„Јесте, горе је са својом дјецом“.

...

„Гаро, могу ли те нешто упитати, али да ми опростиш ако ти моја радозналост буде непријатна?“, питам свог домаћина у рову кад сам се већ одомаћио, а ми добро зближили.

„Питај!“, каже Гаро гласом којим ми даје до знања да је спреман на све, да за њега нема изненађења.

Гледам га као да га још мало проучавам - све ми некако чудно. Човјек мало старији од просјечног борца, миран и питом, пријатан у сваком погледу, није ни неки снагатор, а надимак му Костоломац. А онда: коса, заправо оно што је од косе остало, има боју зреле ражи, брада сјајна жута као да је уроњена у златну отопину, а зову га Гаро. Кажем му све то па га, без увреде, молим да ми објасни разлоге и поријекло свог необичног надимка.

„Е мој буразере! Зар ти још ниси скужио да се од овог нашег народа можеш свему надати. А најприје да нешто што иде на ноге, постави на главу. Па кад ти одвале надимак, онда те то прати до краја па чак и послје тебе наслиједе га потомци. Још док сам био момчић, почео сам играти фудбал. Био сам добар, тако су говорили, чак и новине о мени писеле. Елем почео ја играти, скупља се народ, навија, ја само што не полетим. А онда послје једне утакмице... побиједили ми, ја био к’о никад добар... а један међу навијачима, спадало и шерет, главни варошки зајебант... гледа он мене, ознојен сав се сјајим, а сав онако жут... нешто смишља па ће: Дobar овај наш гароњица, мамицу му изљубим. И тако... од жутог жућка постадох Гаро. А Костоломац... то је са терена. Крај мене је могла проћи лопта, али играч не“, насмија се. „Тако сам

постао Костоломац мада никоме нисам сломио ни нокат.“

Као што су ми прије сусрета са Гаром рекли, у његовом рову и траншеји, у цијелој зони одговорности заиста влада савршен ред. Све је на свом мјесту „да се и под земљом може живјети“, заштита и сигурност максимални, а дјеца, то јест борци слушају га без поговора. И, хвала Богу, откад он држи ред, још нико није ни огребан, а камоли рањен. Или недајбоже... Гаро зна да дисциплинује своје, ту не смије да фали. А са комшијама преко пута, са муслиманима који као и наши дрежде у својим рововима, на неким мјестима само на двадесетак метара до наших, гаји односе „пуне разумијевања и међусобног уважавања“. И ни нашим ни њиховим ни длака са главе да зафали. А и зашто би кад је и једнима и другима, бар за сада, довољно да остану ту гдје су, а рата преко главе.

Новинар Славиша, кад ме је припремао за гостовање код Гаре, рекао да га обавезно приволим да ми прича о својим свакодневним кавгама са „братом Турчином“ за вријеме једне од претходних смјена. Кажем то свом домаћину, а све се прибојавам да неће испасти како треба, можда он о томе не говори радо. Срећом Гаро се и овом приликом показао као широкогруд човјек, пун разумијевања за потребе других.

„Хм, мора човјек свашта радити да потроши ово ђавоље вријеме. Кад би ови људи само мислили о томе одакле може да долети граната, хоће ли га или неће из овог шибља околу нанишанити снајперист, хоће ли пукнути линија па доћи муџахедин са сјекиром... па излудјели би начисто. А ја ти кажем, огромна већина и наших и њихових није за убијање и рат. Рат су измислили неки богзна који и одакле, а, хвала Богу, овдје се нашло таквих који су пристали да га изведу. Видјели људи како је лијепо бити Тито, па ако не може онај велики, дај да сваки буде макар мали

Тито, сваки у свом тору. А народ нека гине, нека убијају једни друге. Мада, могу ти рећи, ни народ није као што је био... прозлио се народ. Јеби га, извини, ја забраздио у политику, јебала ме политика.

А то како сам ратовао са братом муслиманом, онако вербално како се каже... то је била једна зајебанција онако да прође вријеме. Али вриједна и корисна зајебанција! Јако корисна.

Дошли они у смјену и чим су уведени, отуд из њихове траншеје један поче да дозива. О ћедо... о ћедо!, и све тако. Мени додија, одазовнем се. Шта је, Турчине, кажем? Шта се дереш ко јарац кад га деру? Вели он - јеби га немој тако, нисмо дошли овдје да се вријеђамо. Хоћу да се упознамо... и да по могућности дамо ријећ. Немојте, нећемо! Јел' важи? Важи, Турчине, што не би важило, кажем, а све нешто мислим: јеби ти то, теби је погазити ријеч к'о попиту чашу ракије. И кажем момцима - не помиљајте се док не видимо ко су. Пролазе дани, тај стално нешто дозива, зајебава. Вели, немој се љутити, тако брже пролази вријеме. Каже да је био из Добоја, а сад више није... пита мене одакле сам, вели по говору све му више личим на брата муслимана. Кажем да нисам тај брат, а говор ми остао јер сам одрастао међу њима, а ни ја нисам више из Бугојна одакле сам био. Упознајемо се ми све више... вели има жену Фатиму и четворо малих... пита како се зове твоја ханума, кажем Бојана, а малих имам двоје.

Сутрадан, опет зове он. Виче: -Ћедо, ноћас сам цијелу ноћ сањао да се купам на Бојани. Па се смије к'о луд, вели, немој замјерити. Кажем ја њему - Ништа, ништа, Турчине, ни ја нисам дрнуо, цијелу ноћ сам се фатао са Фатом. Он се опет смије к'о будала... Каже: - Јебаћу јој мајку кад одем кући... зар ни с ким, већ са ћетником. Ујутро, ако се он не јави, ја се обавезно продерем: Алаху екбер, Турчинее! -

Ваистину, ваистину, ћедо! - јави се он. И тако по цијели дан. Смијемо се ми, смију се и они његови. Каже једном он: - Е да није мимо правила и да се смије па да се састане мо овдје на пола пута и наложимо ватру к'о људи. Макар да компир испећемо.

А једном поче нешто да подјебава, био се ја наљутио, заустио да га отјерам... знаш већ гдје. Осјетили они да је код нас завладала оскудица, буне се људи на незапржену рижу, псују што морају од куће да доносе сланине и кромпира. Ко има. Вели мени брат муслиман: - Ћујем, ћедо, да вас ти ваши добро хране. Све овамо до нас допире мирух ћобанца и пећења. Одбрусим му да гледа своја посла, а он види да сам се наљутио, па ће: - Ајде болан, ћедо, немој да си накрај срца. У истим смо ми говнима и ви и ми. И ови наши нас хране, знаш како. Све нам сервирају пећене курбане. Па сјутра саган долму и буреке, а за дезерт баклаве и туфахије... Јебо хин пас матер и нашим и вашим. Вала баш, помислим ја.

Питам га једном: Турчине, којим ви језиком сада говорите. Чујем да су ваши у Сарајеву измислили некакав нови језик. Безбели, безбели, каже он. Ми ти сад говоримо босанским језиком. Знаш, знаш, Турчине, само те зајебавам да не знаш. Велим му - ја ти, Турчине, знам боље тај босански него ти. Код нас је то обавезан предмет. Учимо, па кад дођемо у Бусовачу или у Подлугове да питамо кад има воз за Брезу, да не морамо тражити преводиоца. Ево на примјер, ти и не знаш како се на босанском каже... рецимо, рецимо... полицајац. Каже: јебаји га... полицајац је одувјек био дрот... тако ли је? Није, велим. На лијепом босанском полицајац је пендрек ефендија. А специјалац? Ни то не знаш. Он је максуз пендрек ефендија. А оно што нам шаљу и ваши и наши добротвори кад отријебе своје шпајзеве, зове се хаир севап. Стани, стани молим те, виче он. Ћекај да узмем тефтер

и оловку да запишем. Причекам па му полако издиктирам. Он да пукне од смијеха. А пицерија се каже минђахана. И пази – немој да залуташ у белај башту... то се некад звало минско поље. О јеботе, ће наући!, виче и не престаје да се клибери. Каже, ја мислио да само код нас има будала, а видим има и код вас, море бит и више.

Учимо ми и новогovor ваших савезника Хрвата, велим ја њему. - Ево на примјер: по новоговору лијепе њихове не каже се бицикл, него, слушај пажљиво: двокотачно међуножно милогузно прометало. А она наша мушка справа је милоклиз. Јелда звучи еуропски? Па лијепо културно кажеш: који ти је милоклиз, а не као ми прости Балканци... који ти је... знаш како кажемо. Он се кикоће, вели упишаће се од смијеха. А тек да чујеш како се каже за младу. Е та ханумица која се удаје и не може дочекати да легне, на језику ваших савезника зове се: предудајна мукотрпна курочекалица. Он врешти, моли да још једном... полахко, да све запише.

И тако... дан за даном. Прозлазили дани, ваљда ће једном сви овакви дани проћи. Завршила се смјена, онај брат муслиман на одласку каже ми: - Ајд' збогом ћедо, поздрави ми Бојану и своје. А нас двојица једног дана, ако драги Алах целешануху дадне, да се к'о људи за истим хасталом напијемо. Кажем му – алајманет, друже Турчине, поселама Фату и мале, а ти гледај да преживиш овај рат па ћемо се и пити.

А у овој смјени сам се са новим братом муслиманом окумио. Дошли они, отуд са њихове стране један зове: - О куме! О куме! Шта је, куме, одазовем се ја. Нећу ја њему Турчине, није ни он мени ћедо. Каже: - Ево ми дошли па да се к'о људи споразумимо... Да одгулимо сваки своју смјену и сви се живи и здрави вратимо својим кућама. Јесте ли за то? Дашто смо, ако вам се може вјеровати, велим ја њему. Чуо си сигурно да су прије око по године неки наши на овој линији повјеровали на ријеч па ваш снајпериста једног нашег момка, дијете, није напу-

нио ни двадесет, раво у срце. Знама за то, вели, увијек се и међу нама и међу вама нађе хајвана, али ја ти за ове своје момке гарантирам. Јел ријећ?, пита. Ријеч, кажем. А он, колико је луд... ма да ти кажем, у рату сви полуде овако или онако... каже: - Ево да ти покажем да ти вјерујем, пријећи ћу тамо испред наше траншеје да донесем сијена, видим и ви сте узимали, да можемо к'о људи прилећи. А ти, ако си таки ћовјек, распали. И изађе блесан и оде по сијено. Кажем овим својима - немој да би који дигао пушку! Он накупи добар навиљак и врати се. - Свака ти ћаст! - довикну кад се спустио у своју траншеју. И од тада ми кумови. Сваки дан се лијепо испричамо, на крају опет обећамо да ћемо се послје рата наћи и к'о људи пити. Кад су пролазили, зове мене кум. Каже: - Куме од сутра се пазите. Реци оном свом Тарзану што свако јутро излази на нишан и ради фискултуру да се смакне. Сутра долазе неки... јебеш им матер, ни ми не знамо ко су, неки говоре да су сами хрсуси, па да не буде белаја.

Жарко ШАРИЋ

О СТАРОСТИ АЛ СИ ТЕШКА

Гледао сам младих двоје
Док у грчу звијезде броје
Он јој њежно шапће име
Она њему прободи ме
О и ја бих али чиме

На врхунцу бјеху страсти
У вртлогу моћне сласти
Дигао јој једну ногу
Друга шаље поздрав Богу
О и ја бих ал да могу

Гледао сам вртњу луду
Јебозова сву пожуду
А кад стаде та вртешка
Она плаче он се смјешка
О старости ал си тешка

ОПРОСТИ МИ

Све је било испод старе трешње
Први пута да не може бјешње
Тек послје имала си доста
И на путу а и поред моста

Кад те видим ни више ни мање
Ја од тебе држим одстојање
Све си мање ко некад бијесна

Ћуд једино остала ти тијесна

Био сам ти добар као нико
Ал те узео мало и велико
Узеше те старци и младићи
Опрости ми не желим ти прићи

ПЈЕСМА ЖЕНИ

Стихови су моји
Два обла кољена
Изњедрена пјесма
Потпупчаном пољу
Ријечи су њене
Слова безимена
Док живим не могу
Написати бољу

ЖЕЋ ПРОБАЊА

Осјетих безграничну жећ пробања
Изненада у дубини ненаданог
Сада пун новорођеног надања
Пишем радовање ока уплаканог

Нема краја почетку мог дивљења
Истрајаћу недокучивом трајношћу
Зар нису године у пјесми живљења
Обориле с ногу и посљедњу гошћу

Свака од њих спутана неспутаним
Укроћена дозријевањем раним
У пјевању живом метафору пали

И њише као понорница тиха
Љуљашку маште и шаптање стиха
Који жеђу среће изгубљено жали

Славко ПОКРАЈАЦ

Пјесник којег је убила доброта

(Зоран М. Грумић: Љуби песника)

„Причаће дуго и слубављу, али само лијепе ствари.
Само лијепе ствари, јер то једино остане иза човјека и то
је било једино богатство наших дјечака“!

Бранко Ћопић

Ишчитавајући књигу поезије „Љуби песника“ Зорана М. Грумића прњаворског пјесника, мисао ме води наведеном цитату великана српске књижевности Бранка Ћопића са увјерењем да у Грумићу живе само лијепе ствари, богатство које ће остати иза њега, иза зрелог човјека, а опет вјечитог дјечака.

Полазећи од чињенице да све што је пријемчљиво мисли-пријемчљиво је и ријечи, закључујем да је ова књига израз слободе ума животне истинитости и безгрешне пјесничке слободе коју је пјесник природно, без апстракције и усилне пјесничке филозофије испјевао народним језиком свога стваралачког заноса.

Књига „Љуби песника“ састављена је од поглавља: „Байке моје туге“, „Мала моја цвete из Дервенте“ и поглавље по којем сама збирка носи наслов „Љуби песника“ јесу свеукупна цјелина књиге од осамдесет пјесама са различитом формом и начином писања.

Читајући пјесме лако уочавамо да је Грумићу инспирација био, баш Бранко Ћопић, како тематски у сличности наслова (Ћопић: „Мала моја из Босанске Крупе“ - Грумић: „Мала моја цвete из Дервенте“) тако и у безброј стихова који су речени у појединим пјесмама.

Међутим, Грумић је пјесник лепршавог стила који се не фокусира само на један правац, он је као несташни вјетар који зна да

сврати у сваки кутак његове родне Илове, па отуда у лирским опсима предјела и природе налазимо симболику лирске сличност са самим Јесењином.

Све у свему, Грумићеве пјесме су као класје које се повија под тежином зрна, а онда понеки падне у ораницу и убије га његова тежина рода, што би у пренесеном смислу значило, како и сам пјесник у пјесми рече „Убила ме доброта“!

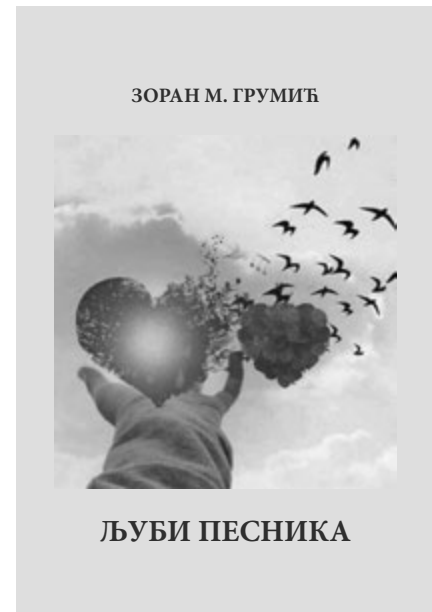
Када будем рачуне сводио Једног дана на крају живота Нећу жалит' што сам се родио Убила ме та моја доброта! (Убила ме доброта)

Самосвјеним промишљањем попрличан број пјесама посвећен је одређеним личностима које су, на неки начин, блиске у стварности пјеснику да ли као родбина, кумови, пријатељи, али и љубави стварне, или формиране имагинацијом стваралачког ума.

Пјесма која заврјеђује да се помене, јесте пјесма „Опроштајни сонет“ која је пуна емотивног набоја, коју сваки читалац може да осјети као личну филозофију живота, али и тугованку која је неизбежна стварност одређеног тренутка.

Гледам мајку крхку беспомоћну Мисли врте моје младе дане Њену бригу за ме даноноћну Са сузом се борим да не кане (Опроштајни сонет)

Зоран М. Грумић користи разноликост форми писања пјесама од везано-преплетеног начина

казивања до писања глоса, сонета, акростиха...итд, али при томе не робује стопостотној једнакости слогова и слоговној тачности. Понекада риме немају савршен карактер, баш због тога што пјесник тежи да му стихови добијају милозвучност, а то онда штети складу и ритмичности.

У већини пјесама пјесник емоционалним тоном наглашава стилским фигурама: хиперболом, таутологијом, али и са дозом сарказима, уз мноштво епитета, па и видљивом сатиричношћу.

Збирка пјесма „Љуби пјесника“ обилује садржајем идеја којима је пјесник даривао своју читалачку публику у поетском смислу, па таквом концепцијом књиге наградио пратиоце оним што ће им бити по вољи!

На крају, послуже пет књига, раније објављених, ова шеста збирка поезије биће један нови степен у Грумићевом стваралаштву. Свакако степен који га подиже, таман толико, да надвиси пет претходних са којег ће му се ширити поетски видокруг!

Ипак, најбољу оцјену књижевним дјелима дају читаоци, а вриједност дјела исклеше вријеме!

Нека је на радост!

Аћим ТОДОРОВИЋ

Прозаиди Стевана Р. СТЕВИЋА

Чамац за спасавање

Многе лађе су нам потонуле, а оне које нису, насукале су се. Наш брод, као да је без кормилара, плута и врти се у круг. Као да само чека да га вјетар усмјери на праву страну. А вјетар, ко вјетар, само се игра таласима и нашим већ истањеним живцима. Обичан човјек само личи на слијепог путника. На срећу, постоје и они који ће рећи да наш брод неће брзо да потоне. Ваљда зато што га пацови још увијек не напуштају... Изгледа да и они гледају у капетана. А капетан би, ваљда, посљедњи требао да напушта брод који тоне?!

Да би се спасио, и да би спасио народ и животиње које су потребне човјеку, праведни Ноје је саградио барку... Нажалост, Нојеве барке више нема. Шта друго да се ради, него да градимо чамац за спасавање? А да је среће, ми бисмо од брода који тоне направили чак и подморницу...

Знамо ми да ни другима није лако, али, за разлику од њих, нама је тешко. Да би нам пружили руку спаса, неки нам нуде сламку, а други појас за спасавање. Неки нам чак нуде и штрапгу за вјешање. Кажу, и она понекад добро дође... Шта год да прихватимо, добро је. Јер,

овако више не иде... Овдје је мечка давно заиграла. Још само чекамо да и ђаво дође по своје... А, пробали смо много тога. И све то, чекајући боље сутра, чекајући љепше дане. То смо радили и јуче, а то радимо и данас. Чекање је многим прешло у навикку, а некима чак и у досаду. Изгледа да у боље сутра вјерују једино сујевјерни?

Они који вјерују да срећа више не станује овдје, него негдје друго, тамо далеко, кажу да иду „трбухом за крухом“. Неки иду тамо гдје човјека цијене више него овдје, па макар тамо нашли и „проју преко хљеба“. Због тога се већ формирају и цијеле регате чамаца за спасавање који су усмјерени на разне стране. Једни су усмјерени ка Њемачкој, а други према Америци или Канади. Неки чак и према далекој Аустралији. И сви, као да само чекају повољан вјетар...

Узалуд су позиви: „Остајте овдје“, „Код куће је, људи, најбоље“, или „Своја кућица своја слободица“. Некима се чак и пјесме пјевају: „Нема краја без роднога краја“, „Село моје љепше од Париза“, „Америка, Америка, земља велика, али метар мога села Америка цијела...“. И, шта се све не покушава, али, не вриједи.

Многи су већ у колонама, понајвише млади, и само чекају ред за визу... Нажалост, ово није земља из које се извози. Ово је земља из које се одлази. Одлазе скоро сви они који могу да ходају... Остају само стари, они који не могу да оду и да хоће, и они којима је остао само кусур од живота. Можда нам зато држава све више личи на старачки дом, или на прихватилиште за стара и немоћна лица и за бескућнике? Приче о свом завичају пишу само они који су давно напустили родни крај.

Ако се талас одласка не заустави, некима ће и одлазак са овог свијета бити срећнији од доласка. Борбу за опстанак водиће само они који су још преостали. Ако вјетар настави да се игра и таласима и нашим бродом, нашим судбинама и нашим животима, у овој земљи ће остати само они које смо већ сахранили. Тад нам ни чамац за спасавање неће много помоћи... А у овој земљи ће се још једино странци осјећати као у својој кући. Можда ће они имати ту част да спусте рампу кад посљедњи од нас напусти ову земљу...?

Не вадите нас из блата

Бјежећи са положаја, многи су постали хероји! Имали су добру тактику. Вјеровали су да је побједник и онај који успије да на вријеме преда меч. Тактика оних других је, нашалост, била погрешна. Заборавили су да, што више журите, прије стижете до кајања! И поред свега, између толико нас, неки опет бирају њих.

Некадашња авангарда постала је елита, а бивши гардисти њени

телохранитељи. Јер, у земљи пролетера најприје изумре радничка класа. Навика узимања надвладала је навикку давања. Иако су многи и голи и боси, код нас још ништа није транспарентно. Зато, да не бисте отишли иза браве, кључ стално мора да буде у вашим рукама! Без обзира на то што је некад памет отварала свака врата. Сад треба да имате одговарајући кључ...

Нема више донација! А многи су се тек били навикли на милостињу. Зато сад, памет у главу! То значи, језик за зубе. Јер, ми добро памтимо, а лоше нам се пише... Није ни чудо што смо изабрали најкраћи пут: Одавде до вјечности. Јер у овом животу нема слободног времена. Без обзира на то, лакше је малом човјеку да постане велики, него великом да се понаша као мали. Једни знају,

а други не знају: Ко има здравље, има све... Осим новца.

Знамо ми како је тешко земљи у којој се поједе више него што

се произведе. Безброј питања, а само један одговор: Нема! Зато нас и држе у шаџи. Или смо ми тако мали, или је њихова шака

Слијепа улица

Живот је сан. Понекад, чак и за оне који су се пробудили. И док некима живот пише романе, нама пише само историју! Историју у којој смо се само борили за слободу. Јер, слобода нема цијену. Зато су многи за њу и живот дали! И док су други ишли својим путем, утабаним стазама, ми смо увијек били на брисаном простору. И данас нас бришу са свих страна...

Тражећи пречицу на низбрдици, пронашли смо странпутицу. Пропустили смо комедију. Зато нисмо успјели да избјегнемо трагедију. Наша девиза увијек је била: Дај шта даш, па нек' кошта шта кошта... А некеме је и једна ријеч довољна лекција за цијели живот!

Јуче нам је данас изгледало добро, а већ сутра ће нам данас изгледати лоше. Људи се диве онима који вриједно раде, али завиде онима који добро живе без рада. Многи заборављају: Да бисте дошли до хљеба, некад морате да радите и испод жита. Зато су нас довели до тога да више не разликујемо штап од мотке, ни канап од конопца...

Наш пут у будућност је за једне ћорсокак, а за друге само слијепу улицу. И овдје нема смисла говорити о бесмислу, јер у неком смислу, све што многи важни појединци раде има смисла... Туђе глупости нам најчешће падају на памет. И док једни још нису рекли ни своју посљедњу ријеч, други су своје већ отпјевали! Као и ми. Давно су нас прочитали. Сад нас само прелиставају. Нико и не мисли на крај. А како и да мисле на крај, кад не знају ни гдје им је био почетак? Зато је најбоље ћутати, јер овдје се и памет мора доказивати и ћутањем! Па, ћутите! Све се чује...!

И не питајте нас за прошлост. Око тога се још нисмо договорили. Јер, многе наше побједи дошле су нам главе! Некад нам се давало на знање. Сад нам се и то одузима. Овдје су луд и збуњен већ давно замијенили мјеста... И никад их нећете ухватити на дјелу. Јер, они су увијек, ту и тамо.

Нажалост, ми никако да изађемо из блата. Мада и у томе има нешто добро: Бар се не види да смо и голи и боси. А и ако

тако велика? Ваљда зато што је наш човјек као лотос марамица: Употријебе га и баце. А, како да се радујемо да комшији цркне крава, кад од њега купујемо миљеко? Зато, боље је и да смо голи и боси, него да носимо просјачко одијело.

И док је једнима посла преко главе, други се убијају од досаде. Лако је њима! Неко је увијек климао њиховом главом. А они су умали у одбрану човјека. И још увијек стоје... Без обзира на то што их молимо да нас не ваде из блата. Укаљаће се! Уз то, свако од нас пронашао је своју сламку спаса. (А онда је неко подметнуо пожар!)

Некад се са истока бјежало на запад, а са југа на сјевер. Сад се више нема куд побјећи. Зато и школско звоно позива на узбуну...

се види, ништа за то. То је данас у моди... Многи су испали из колоне, али су бар остали у реду. Други су у нереду. Ипак, оставили су дубоке трагове. У том нашем блату. Неки су узели судбину у своје руке: И док једни понизно моле, други отворено траже...

Они који су заузели лежећи положај, више никога не носе на грбачи! Зато су многи од нас постали само неки од њих... И иза нас су крупне звјерке. Нажалост, увијек су нам чиниле медвјеђу услугу. Јер, док бисмо ми дошли на ред, они би већ и чаробни штапић претворили у батину. Више никога и не чуди то што им се смркне кад угледају свјетло дана...

Корак напријед, два корака назад. Важно је да не заривамо. Јер, да није среће у несрећи, неки људи никад не би имали среће. И никако да испијемо до посљедње капи! Увијек нам прелију чашу.

И поред свега, ако желите мирну луку, не таласајте...!

Mase i elite u Bosni i Hercegovini

КАКО I КУДА ДАЛЈЕ?

Nema dileme, većina teoretičara, ali i praktičara su saglasni da je BiH u velikoj-dubokoj krizi, političkoj, pravnoj, ekonomskoj, kulturnoj, socijalnoj, moralnoj i tako redom. Logično se postavlja pitanje da li je Bosna i Hercegovina uopšte potrebna? Kome jeste i zašto? Ako je potrebna, da li je i moguća? Dalje valja istražiti kakve ljude i kakvu društvenu zajednicu želimo u Bosni i Hercegovini? Posebno je bitno sagledati dali je od živućih generacija građana BiH moguće stvoriti humane, racionalne i dostojanstvene ljude, a od BiH modernu, pravnu demokratsku, civilizovanu zajednicu? Koje društvene snage, akteri, slojevi treba da vode BiH humanizaciji, racionalizaciji i demokratizaciji ljudskog života uopšte? Da li nam je potrebna pomoć sa strane, npr. međunarodne zajednice da se ostvare navedeni i mnogi drugi ciljevi?

Ovo su neka od pitanja na koja se moraju dati odgovori i na teorijskom i na praktično-političkom, društvenom i državnom nivou bez kojih se ne može graditi ni Bosna i Hercegovina, ni dostojanstven ljudski život u njoj. Za sada o tim pitanjima, bar kako se prepoznaje u javnom mnijenju-mišljenju u BiH ne razmišljaju ni „elite“, ni vodstva, ni vođe, a izgleda ni pojedinci ni grupe bilo kojeg naroda. Gdje su tu intelektualci, akademska zajednica? Sama činjenica da je BiH postojala i postoji pokazuje da je bila i moguća i potrebna, da je potrebna i moguća i nadalje, kako narodima, tako i njihovim „elitama“, vodstvima i vođama, da narodi, pa ni „elite“ ne bi bili pastorčad nepoznatih raznoraznih međunarodnih „elita“, pa i njihovih naroda.

Problemi nastaju pri pokušaju odgovora na pitanje da li građani BiH, njihove „elite“, vodstva i vođe

znaju kakvi žele da budu i kakvu društvenu zajednicu žele u Bosni i Hercegovini. Smatra se, a i praksa to pokazuje, da ne znaju, a ukoliko to i znaju, a ne bore se za takve ljude i takvu zajednicu, onda očigledno ne žele ni moralne, humanistički orijentisane ljude, ni demokratski, pravno i odgovorno orijentisano društvo. Još je teže odgovoriti na pitanje da li je od živućih građana BiH moguće stvoriti humane i racionalistički orijentisane građane, a od BiH modernu, demokratsku, pravnu i odgovornu civilizovanu zajednicu. Smatramo da to u doglednoj budućnosti nije moguće, jer krvoločnost masa i „elita“, vodstava i vođa u posljednjem ratu teško je moguće pretvoriti u druželjubivost i druge visoko civilizovane osobine, ni pojedinaca ni društvenih grupa. Ali, moraće se, to život i civilizacijski obrasci i stilovi ponašanja traže.

Teško je odgovoriti na pitanje koje društvene snage (pokretačke snage), akteri, slojevi treba da vode BiH humanizaciji, racionalizaciji, demokratizaciji i odgovornosti ljudskog života uopšte. Za sada i ovdje u našem duhu podneblja ne vidimo takve snage, a mislimo da takvih snaga i nema, jer današnji vlastodršci svim sredstvima spriječavaju njihov nastanak, pošto bi im isti ugrozili opstanak na sadašnjim položajima moći, vlasti, sile, bogatstva (u većoj mjeri kriminalnog karaktera), i tako dalje, što „elite“ izabranih, „božjih i nebeskih naroda“ ne mogu ni zamisliti, a kamoli dozvoliti. Sve izrečeno ukazuje na potrebu pomoći sa strane, ukoliko zaista želimo da nestane „tamni vilajet“, a da BiH postane „svijetli vilajet“ sa ljudskim, a ne „zoološkim likovima“.

Sadašnji građani BiH su svojim individualnim i grupnim vrijednostima, svojim sadržajima i načinima razmišljanja, djelovanja

i ponašanja, svojim pogledom na svijet i svojim emocijama manje-više u dobroj mjeri nacionalističkinastrojeni, sa geslom ko nije naš i sa nama, taj je protiv nas. Ako od njih želimo stvoriti ljude koji prihvataju, prije svega, opšte ljudske (univerzalne) vrijednosti, a pritom ne zaboravljaju ni posebne (grupne: nacionalne, socijalne, i druge) i individualne vrijednosti, potrebe, interese, želje i ciljeve, onda je neophodan društveni okvir koji će to omogućavati i model takvog čovjeka koji će to prihvatati, te da se ta dva procesa istovremeno odvijaju. To je model čovjeka humanista i racionalista, čovjeka sa visokim stupnjem „emocionalne“ i „socijalne inteligencije“ (Goleman).

Ove postavke neophodno je postaviti i razraditi na teorijskom-etičkom, normativnom, institucionalnom i empirijskom nivou, u svim oblastima i na svim nivoima (ekonomskom, političkom, vjerskom, ideološkom, moralnom, kulturnom, obrazovno-vaspitnom) društvenog života, ali ne u smislu dogmi, nego u smislu humaniteta i racionaliteta, uz poštovanje različitosti kao bogatstva, a ne hendikepa i dopuštanje određenog, ali ne razornog takmičenja između društvenih grupa povodom različitih interesa, u smislu takmičenja radi bolje sutrašnjice.

Istorija pokazuje da su ljudi po prirodi slični, isti, onda su i Bošnjaci, Hrvati i Srbi „po prirodi“ isti, veže ih to da su ljudi, a razlikuju se zbog drugih okolnosti – stečenih društvenim životom. Iz toga proizlazi i mogućnost zajedničkog života, na osnovu onoga što im je isto i na osnovu onoga u čemu se razlikuju, zavisno od njihovog izbora.

Poznato je da u svakom društvu, u svakoj kulturi djeca se socijalizuju, u zavisnosti od vrijednosnog sistema i

normi istog društva i kulture. A na univerzalnim rješenjima postojanja ljudske zajednice, i posebnih ljudskih grupa, a na pojedinačnim ličnosti (individue). Zbog toga antropologija i jeste rijetka misao koja poravnava prirodne, društvene, kulturne i lične razlike, a ističe slične i univerzalne simbole zajedništva, dakle cjeline. Razlike među ljudima, dakle, ne leže u njihovoj strukturi, već u njihovoj kulturi. Znači, ljudska struktura spaja, a ljudska kultura razdvaja pojedince u društvene grupe, o čemu je neophodno voditi računa u višenacionalnim, multikulturalnim i multireligijskim zajednicama kao što je Bosna i Hercegovina. Zato u BiH treba precizirati što je zajedničko, kao i što je različito, i tek na osnovu tih saznanja graditi zajednički život i budućnost. Zato sociološke, defendološke i ponerološke nauke i naučnici trebaju istraživati kako ono što je zajedničko, tako i ono što je različito, a ne na ideološkoj, rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj osnovi raditi upravo suprotno i biti predvodnik nacifašističkih različitih ideologija i pokreta. Ako je ljudska priroda dijelom nepromjenljiva (nagoni, mogućnosti, problemi), a dijelom promjenljiva (razlike u načinu zadovoljavanja nagona, ostvarivanju mogućnosti, rješenja problema), onda je zadatak društvenih nauka, prije svega, predvidjeti moguće promjene i posljedice tih promjena u životu naroda i naučno usmjeriti rješenja tih promjena u pozitivnom smislu. Da bi se to ostvarilo potrebno je vjerovati u mogućnosti zajedničkog života u BiH, ali i boriti se za njegovu realizaciju. Potreban je veći aktivizam pametnih, kompetentnih i poštenih ljudi, vođa, elita. Ako je čovjek višedimenzionalno biće (razumno i nerazumno, društveno i biološko), onda nema krajnje zajamčenosti da se osigura samo humana i razumna strana budućnosti, bez ostatka mraka. A ako je narazuman, kakav je u dobroj mjeri u BiH, onda je to tek neizvodivo. Kao i u pojedinom građaninu, tako i u bosanskohercegovačkom društvu postoje suprotstavljene i

razaračke sile u liku nacionalnih, vjerskih i drugih grupa, koje mu ne dozvoljavaju da se formira kao zdrava društvena ljudska zajednica. Isto tako, dio ljudske prirode su i stvaralačke snage, makar potencijalne, koje vuku naprijed i koje će, nadamo se, bivati sve snažnije. Dakle, uvid u ljudsku prirodu, ali i mjenjanje empirijskog života u BiH pokazuje moguću budućnost zajedničkog života u njoj, i zato naučno osvjetljavanje i rasvjetljavanje sadašnjeg i budućeg života u njoj predstavlja osnovni zadatak ukupnih društvenih, a posebno socioloških, defendoloških i poneroloških istraživanja. Svakako, preduslov toga je da se svo vidljivo i nevidljivo nacifašističko znamenje iliti ornamentika skinu sa „odora“ ili „uniformi,“ te drugih javnih i državnih prostora.

Ali, ako imalo prihvatimo tezu da je istorija učiteljica života, bez obzira da li kao majka ili kao maćeha, onda prihvatamo i shvatanje da je istorija povezana sa naukom i moralom, odnosno da se istorija, nauka i moral nalaze u određenim teorijskim, empirijskim i vrijednosnim odnosima, ali isto tako i da istorija kao „učiteljica života“ nije narode BiH (Srbe, Bošnjake i Hrvate), ni njihove „elite“, a ni mase, naučila ni pameti, ni moralu, jer se ni godinama nakon rata nisu odrekli ni svojih nacionalističkih, ideologija, osvajačkih i drugih ratnih ciljeva, kao ni svog nemoralnog mentaliteta i svega onoga što uz takve kvalifikacije ide.

Prema tome, denacifikacija Bosne i Hercegovine preduslov je svake humanizacije i racionalizacije života u njoj i njene ljudske budućnosti. Da li u narodima BiH i njihovim „elitama“ ima novih aktera, koji će je, bar u dogledno vrijeme, pretvoriti u neki „svjetliji“ vilajet, ako ne i u novu Bosnu i Hercegovinu? Vjerovatno postoje u svim slojevima, iako niti djeluju, niti ih se vidi, niti ih se nazire, a oni moraju djelovati javno, jedinstveno, organizovano i promišljeno. Dvije osnovne pretpostavke takve djelatnosti, koje se moraju istovremeno dešavati,

su demitologizacija i humanizacija obrazovanja / vaspitanja / socijalizacije, na svim njihovim nivoima i u svim sadržajima. Ukratko, demitologizacija svojih veličina, svoje istorije, svojih zasluga je prvi korak u re – e v o l u c i j i Bošnjaka, Hrvata i Srba iz mudžahedina, ustaša i četnika u ljude, što će svakako biti dug, mukotrpan i neizvjestan posao mnogih budućih generacija ovih naroda, njihovih „elita“ ali i međunarodne zajednice.

Ovaj korak treba da počne kad i prvi koraci u čovjekovom životu: u djetinjstvu, dakle u porodici, vrtiću i školi kao temeljima budućeg života svakog čovjeka. Namjera nam je naznačiti neke osnovne orijentire, osnovne vrijednosti koje bi poslužile za dalja sociološka, i defendološka i ponerološka istraživanja humanizacije odnosa unutar i između masa i „elita“. Želja nam je bila i ostala poticati, a ne tutorisati, ukazivati na različite mogućnosti tumačenja tih odnosa, navoditi na različite mogućnosti humanizacije pojedinaca, grupa i društva u cjelini.

Vidjeli smo da čovjek pored socijalno-historijskog ima antropološki status koji, doduše, nije apsolutno neizmjenljiv, ali je relativno stabilan, konstantan, odnosno dosta otporan na istorijske promjene i izazove socijalne sredine. Kada piše o tom odnosu Henri Valon konstatuje:

Između sredine i živog bića postoji stalni antagonizam. Živo biće živi na račun sredine, ali se izlaže opasnosti, preobražavajući je, da je učini neprikladnom za vlastito opstojanje, ukoliko se neprekidno ne obnavlja. Prema: Ćimić, E. (2007). DRAMA A\TEIZACIJE, str. 138. Sarajevo: Šahinpašić).

Nešto dalje Ćimić nastavlja: Ne smijemo promatrati dijete nezavisno od okoline, u kojoj raste i od koje od rođenja prima iskustva. Svijet kojem se mora prilagoditi, prema kojem oblikuje svoju djelatnost i svoje utiske nije neka vrsta svijeta po sebi, nepromjenljivog i vječnog... (Ibid, str. 145).

Moderna socijalna nauka nudi nam dva pristupa čovjeku kada je govor o vaspitanju. Jedan se svodi na model samoregulacije, koji čovjeka tretira kao samostvaralačko biće, u kome vlada stalna napetost između onoga što je urođeno i onoga što je stečeno. Upravo ta napetost je pokretačka snaga koja pridonosi variranju i jednog i drugog u gotovo istoj proporciji. Drugi model bismo uslovno mogli nazvati kompleksom virtualnosti, koji se razvija u procesu individualizacije uporedo s kritičkim intervalima ispunjenim diferencijacijom. U tom aspektu prekidanje naznačenog toka ili pak njegovo zaobilazanje znači promašaj. A o istom Esad Ćimić piše: Biti čovjek to se danas gotovo svodi na: suprotstaviti se hijerarhizaciji, diferencijaciji i privatizaciji, umjetno blokiranim socijalno-ekonomskim pretpostavkama aktuelnog društva. To su konstitutivni elementi jednog programa u demokratskom, pluralističkom društvu, onog odgoja čija je socijalizacija lišena vlastitih i vanjskih ograničenosti u onoj mjeri u kojoj je prerasla u personalizaciju u već spomenutom određenju... u tom smislu samoostvarenje čovjeka u procesu samoodgoja sastoji se u tome da on ne samo postane, nego i opstane čovjek. (Ćimić, E., *ibid*, str. 260).

Istakli smo da je prvi korak, prva pretpostavka, prvi društveni uslov humanizacije bh. društva, a time i međuodnosa snaga masa i „elita“, da dođe do demitologizacije načina na koji Bošnjaci, Hrvati i Srbi shvataju svoju prošlost, sadašnjost i budućnost, svoj nastanak, svoje vrijednosti i istorijske misije. No, što je mit? S obzirom na to da je pojam mita višeznačan, mi ga s aspekta njegove funkcije na ovim prostorima shvatamo kao mistifikaciju, kao opsjenu, fantazam ili prikriivanje istine. Istinu dave svim snagama i sredstvima i nedaju joj da izađe na vidjelo. Mit zapravo izvrće empirijske datosti i protivrječi pravilima logičkog zaključivanja i postavlja se kao zastor između zahtjeva za saznanjem i vjerodostojnih činjenica. A o političkom mitu

Raul Žirarde piše: Politički mit jeste izmaštana nadogradnja, iskrivljeno ili neobjektivno, nepouzdan, sporno objašnjenje stvarnosti. Međutim, kao legendarna pripovest, nesumnjivo je da on ipak ima svoju eksplanatornu vrednost, da pruža nekakav ključ za razumevanje sadašnjosti, da je sredstvo pomoću koga kao da se pravilno sagledava, a samim tim uređuje, zbunjujuća gomila činjenica i događaja. Izvesno je takođe da mit, uz već navedenu eksplikativnu ulogu, ima i pokretačku funkciju: prenoseći podsticaje, proročanske poruke, on stvara naboje za krstaške ratove i revolucije. Zapravo politička mitologija utemeljena je na svakoj od tih ravni, gradi se i dalje razvija kroz sve tri dimenzije... (Žirarde, R. (2000). *POLITIČKI MITOVI I MITOLOGIJE*, strana 13. Beograd: Čigoja štampa).

Dakle, politički mit pri sociološkom posmatranju pokazuje se ne samo kao proizvod, rezultat ili posljedica, nego i kao uzročnik, pokretač ili tvorac: njega jeste iznjedrila izvjesna društvena stvarnost, ali je ujedno i on izgradio određenu društvenu stvarnost. Nastao je tamo gdje se društveno tkivo pocijepalo. Kao svjedočanstvo o krizi koja zahvata čitavu grupu i svakog njenog člana, politički mit teži da na „anomiju“ odgovori zadovoljivši obe ravni: preustrojava grupu i jača njen identitet, dok, s druge strane, „anomičnog“ pojedinca opet uključuje u društvenu zajednicu.

Što se tiče političke mitologije, jedna od njenih najvidljivijih posljedica je stvaranje novih oblika organizovanih zajednica unutar društva u cjelini i najčešće nasuprot njemu, npr. država BiH i entiteti u njoj. Doduše, to bi se u opštim crtama moglo jasnije izraziti antagonističkim pojmovima Maksa Vebera: na jednoj strani imamo Gesellschaft, to jest cjelinu društvenog sistema shvaćenu kao pravno-politički entitet, a na drugoj strani Gemeinschaft, to jest zajednicu shvaćenu kao mjesto susreta i razmjene afektivne bliskosti

i pomoći. Drugačije rečeno, svako promišljanje političkih mitova i mitologije dovodi do zaključka da mitovi i mitologije premošćuju jaz između individualnog i kolektivnog, što i jeste njihova integrativna funkcija. Jer, upravo u mitu i mitologiji najbolje se može sagledati kako se prepliću i usaglašavaju najskrivljeniji, najburniji poremećaji individualne psihe sa neumoljivim, najснаžnijim pritiscima društva.

Zato se mora znati da uravnoteženo društvo, ako se uopšte može govoriti o takvom društvu, kakvo bosanskohercegovačko društvo sigurno nije, to jest društvo čije se unutrašnje napetosti održavaju u granicama podnošljivog, ostavlja prostor za sile imaginarnog, i to ne samo za miroljubiva maštanja i snove, već i za one nasilničke, agresivne, pobunjeničke, destruktivne fantazije. Dalji opstanak i razvojne promjene odnosno progresivan društveni razvoj BiH su, svakako, pitanja svih pitanja, koja si postavljaju građani – mase, njihove elite, ali i međunarodni faktori iz bližeg i daljeg okruženja. Stoga BiH mora jasno i nedvosmisleno odrediti svoje dugoročne i kratkoročne ciljeve (podciljeve) i uslove (pretpostavke) pod kojima će se ciljevi ostvarivati, mora odrediti subjekte koji će ostvariti te ciljeve, sredstva, metode i karakter njihovog ostvarivanja, veze i odnose unutrašnjih i vanjskih faktora njihovog ostvarivanja, kao i njihove posljedice.

Ako komponente budućeg društvenog razvoja BiH grupišemo na ljudske i materijalne u njihovoj međuzavisnosti, onda ljudski faktori (pojedinci i grupe) danas imaju prednost pred materijalnim faktorom. Što se tiče čovjeka kao pojedinca, on mora biti intelektualno, emotivno i socijalno (sve u međuvezi) stabilna ličnost, a što se tiče društvenih grupa (nacionalnih i drugih) one ne mogu biti geta, nego intelektualno, emocionalno i socijalno otvorene grupe za sve ono što je progresivno, s koje god i s čije god strane dolazilo. Smatramo da su osnovni

ciljevi (podciljevi) daljnje izgradnje BiH, ali i uslovi (pretpostavke) tog razvoja: moralno-emocionalni, obrazovno-programski, kadrovski, vjerski, politički i ekonomski ciljevi.

Iz svega dosada rečenog proizlazi da je BiH tradicionalno (konzervativno, zatvoreno), a ne civilno (građansko, otvoreno) društvo. Drugačije rečeno, BiH je danas predpolitičko, preddemokratsko tradicionalno društvo, zatvoreno društvo koje više liči na krdo, stado ili čopor i zasnovano je na kolektivnoj plemenskoj tradiciji, ali i na „kriminalnim vrijednostima.“ Političko-kriminalna moć dominira nad cjelokupnim društvenim životom, a političke, kulturne, vjerske i kriminalne „elite“ kao vidljivi vrh vladajućeg sistema vrijednosti i vladajuće kulture uopšte teže očuvanju postojećih izrabljivačkih odnosa „elita“ prema masama. Ekonomsko izrabljivanje masa od strane „elita“ je osnova svih ostalih načina na koje „elite“ izrabljuju mase, i, naravno, „elite“ teže očuvanju takvih odnosa u svim društvenim aspektima. Bosna i Hercegovina je, dakle, plemensko-tradicionalističko i političko-kriminalno društvo, kao varijetet ta dva osnovna tipa savremenih, zatvorenih društava. Odlike plemensko-tradicionalističkog društva su: apsolutna dominacija etnosa, običajnog prava, autarhične proizvodnje, „vođe“ kao predstavnika vladajuće oligarhije („elite“), dok je karakteristika političkog društva apsolutna dominacija političke (kriminalne) moći nad ekonomijom, politikom, kulturom, gdje dominira politička samovolja, formalno postoje i djeluju političke stranke, a stvarno arbitrira i dominira jedna stranka, njeno rukovodeće jezgro („oligarhija“ ili „elita“), ili samo rukovodeći čovjek, koji je „vožd“, „otac“ ili „daidža“.

Razmatrajući društvenu nejednakost, neravnopravnost, nemoralnost odnosa između mase i elite (masa i elita) u BiH tokom posljednjeg rata i nakon njega pokušaćemo klasifikovati i

tipologizirati sveukupni društveni život na ovim prostorima, prije svega po važnosti i funkcijama. Kao i svaka druga klasifikacija i tipologizacija ima provizoran, to jest uslovan karakter.

Bez obzira na to da li govorimo o moralu kao obliku ljudske prakse, kulturnoj tvorevini, obliku društvene svijesti, sistemu znakova opštenja ili drugačije, moral prije svega, baš kao i običaj i pravo, služi održavanju društva, njegovoj integraciji, spriječavanju ratobornih sukoba unutar neke zemlje i njenoj odbrani od vanjskog neprijatelja. S obzirom na nacionalnu, vjersku i kulturnu strukturu Bosne i Hercegovine u njoj nema jedinstvenog morala, nego u osnovi postoje tri morala, čija funkcija nije integracija BiH, nego, naprotiv, njena dezintegracija, odnosno onemogućavanje njene integracije na ekonomskom, političkom, kulturnom, etičkom i svakom drugom planu. Ne govorimo, dakle, ni o opšteljudskom moralu u cjelini, ni o njegovim pojedinim aspektima, jer opšteljudskog morala u BiH i nema, već govorimo o posebnim moralima Bošnjaka (islamista), Hrvata (katolika) i Srba (pravoslavaca). Govorimo o moralu, tačnije nemoralu bošnjačkih, hrvatskih i srpskih masa i „elita“, naročito političkih, vjerskih i kulturnih.

Zajedničko im je to što podučavaju i praktikuju mržnju prema „onim drugim“. Jedina grupacija koja se u tom vrtlogu međusobno slaže jesu kriminalci bošnjačkog, hrvatskog i srpskog naroda.

Na značaj ove paradigme ukazujemo polazeći od činjenice da je Bosna i Hercegovina visoko konfliktno i rizično društvo, gdje su izvršene ili se vrše radikalne promjene svih društvenih segmenata (političkih, ekonomskih, kulturnih, vjerskih, ideoloških i drugih).

Savremeni društveni razvoj u svijetu je u znaku sve znatnijeg uticaja obrazovanja i nauke kao ključnih razvojnih resursa. U pravu su oni istraživači koji ističu da se danas konkurentska sposobnost

jednog društva ne ostvari u fabrici ili laboratoriji već u školskom razredu, te da se u red faktora prvog reda u visoko razvijenim zemljama sve više potenciraju obrazovanje i nauka.

U BiH obrazovanje, pogotovo visoko je razoreno i treba mu vratiti obraz.

Od Turenove izreke da kulturno stvaralaštvo i društveni sukobi proizvode društveni život, bosanskohercegovačke elite su, izgleda, prihvatile samo sukobe.

Ako želimo postati dio savremene kulturne Evrope moramo prihvatiti dokumenta i praksu Evrope koji se tiču „evropske dimenzije obrazovanja“ (Kodeljs, Z. (2002). LAIČKA ŠKOLA pro et contra, strane 160-161. Beograd: Čigoja štampa), gdje se naglasak nalazi na vrijednostima zajedničkim jevrejskoj, grčkoj, rimskoj i hrišćanskoj tradiciji, a među njima se posebno naglašava sljedeće: „Ljudska prava i parlamentarna demokratija, tolerantnost, poštovanje različitih mišljenja, solidarnost i ljubav prema bližnjem (kao suprotnost egoizmu i potrošačkom mentalitetu), osjećanje odgovornosti, otvorenost prema drugim kulturama, rasama i kontinentima“. Slično je zapisano i u Rezoluciji o „evropskoj dimenziji vaspitanja“, gdje su kao zajedničko nasljeđe evropskih političkih, kulturnih, moralnih i duhovnih vrijednosti u kojima je ukorenjeno civilizovano društvo, navedeni sledeći elementi: ljudska prava, pluralna demokratija, tolerantnost, solidarnost i vladavina prava (Kodelja, ibid.).

Kadrovskih resursi u BiH su loši, tj. jer je malo političara na prostoru BiH koji poznaju cjelovitu problematiku njenog društvenog života, pa ne mogu imati ni cjelovitu viziju njenog daljeg razvoja. To su „kadrovi“ čije sposobnosti dosežu do opštinskog nivoa, a sve drugo je za njih „špansko selo“, a ukoliko i ima sposobnih oni zbog „nacionalnih interesa“ i „nacionalnog mentaliteta“ ne smiju progovoriti.

Politika je u dosadašnjoj istoriji nanijela ljudima više zla nego dobra.

A slobode i sudbine ljudi nigdje se nisu suočavale i suprotstavljale na tako magičan, teatralan i tragičan način kao u politici vođenoj u BiH u njenoj dosadašnjoj historiji. Danas u BiH vlada politički i duhovni monizam, a gdje god je monizam princip djelovanja tu u ljudima i u odnosima između njih vlada duhovna, intelektualna, emocionalna i socijalna pustoš, što znači da su ljudi ukalupljeni, ograničeni i onemogućeni u svome mišljenju, emocijama, djelovanju i ponašanju. Zato vladajuće elite ne priznaju da jedna stvar ima najmanje dvije strane, pa caruje glupost i zaglupljivanje. A glupost je ravna zločinu. Kažu da je Anatol Frans jednom izrekao da je glupost čak pogubnija od zločina. Jer, zločinac bar nekad predahne od zla, ali glupan od gluposti nikad. U politici monizam uvodi teror (tihi ili gromoglasni), jer samo pomoću terora može opstati. Posljedica političkog monizma je vladavina demagoga, glupaka i zločinaca. U političkoj zajednici u kojoj caruje glupost nastaje stanje opšte i pojedinačne apatije, nihilizma i cinizma, a cinik pored glupaka i pokvarenjaka nikada nikakva dobra nije stvorio. Zato je dobro, preporučuje Lešek Kolakovski, da svako od nas najprije obuzda zlo u sebi, jer samo na taj način pridonosi obuzdavanju zla u zajednici. To je jedna od osnovnih pretpostavki, uslova i puteva osmišljavanja života u Bosni i Hercegovini. Prema masama u BiH „elita“ se ponaša kao da sve zna, dok neki teoretičari smatraju da: „Samo glupani imaju za svako pitanje spreman odgovor, jer uopće ne shvaćaju nijedan problem“ (Gary).

Istorija je potvrdila da je zlo činjeno od strane čovjeka čovjeku, od strane jedne grupe drugoj grupi od samog nastanka čovjeka i ljudskih grupa, pa i u Bosni i Hercegovini, i to iz nebrojeno mnogo razloga, između kojih smo istakli maloumnost, instrumentalnost i narcizam. Drugačije rečeno, zlo smo razmatrali kao maloumno, instrumentalno i idealističko zlo,

kao grupno, kolektivno zlo koje može biti nacionalnog, rasnog i vjerskog karaktera. Mislimo da smo, barem u osnovi, ukazali i pokazali da je zlo (posebno u Bosni i Hercegovini) ljudska bolest, koju treba podvrgnuti naučno-medicinskom, defendološkom, ponerološkom i svakom drugom teorijskom i empirijskom ispitivanju i liječiti kao i svaku drugu bolest. Namjera nam je, s druge strane, bila da zlo i društveno štetne-negativne pojave posmatramo u kontekstu vrijednosti (kvaliteta) ljudskog života i životnosti, jer ne možemo da proučavamo zlo kao bolest bez namjere da je liječimo, osim ako nismo nacisti. Zato bi za liječenje zla kao bolesti bile potrebne medicina, ponerologija, defendologija, filozofija, kultura, sociologija i svaka druga nauka, pogotovo ako zlo shvatimo (a shvatamo) kao bolest ubijanja. Pod zlom mislimo na sve ono što u ljudima ili oko njih ubija život ili životnost, a dobro je suprotno od toga, ono što podstiče život i životnost.

U Bosni i Hercegovini u periodu od početka 90-ih godina prošlog vijeka do danas zlo nije samo obična bolest nego bolest nad bolestima jer nije samo bolest fizičkog (tjelesnog) ubijanja, nego je to bolest što ubija duševnost, senzibilitet i socijabilitet ljudi u svim životnim atributima, kao što su čulna percepcija i pokretljivost, svijesnost i savjesnost, autonomija volje i odgovornost. Ono uništava sve atribute čovjekovog pozitivnog razvoja na fizičkom, intelektualnom, emocionalnom i socijalnom planu. Zlo u BiH je izivljavanje političke moći, kako to smatraju mnogi savremeni teoretičari međuljudskih, posebno međugrupnih odnosa.

„Elite“ i mase („elita“ i masa) u BiH još uvijek nisu svijesne da se njihov „osnovni neprijatelj... Glavni neprijatelj“ (Edgar Morin) nalazi u njima i da je to „jedini neprijatelj“ (Morin) s kojim se one trebaju i mogu boriti. Nisu svijesne da njihove somnabulske degradacije proizlaze iz njih samih, iz njihove intelektualne, emocionalne i socijalne nemoći da

misle, promisle i domisle vlastitu sudbinu i preuzmu odgovornost za njenu realizaciju. Zbog toga niko u Bosni i Hercegovini danas ne zna i ne može ni znati ni predvidjeti kuda ova zemlja ide.

Davnašnji je san čovječanstva o jednakosti svih članova društva, o društvu socijalne pravde koje se neće dijeliti na vladare i izvršioce, gospodare i slugu. Savremeno društvo, koliko god se ponosilo svojim ostvarenim dostignućima, ne samo da nije prevladalo historijsko nasljeđe klasnog, nacionalnog i vjerskog, riječju socijalnog podvajanja, već, pored svega obilja, reprodukuje i dalje ekonomske, političke, pravne, religijske, rasne i druge nejednakosti. Mislimo, prije svega, na nejednakosti u pogledu bogatstva, moći i ugleda, koji su neravnomjerno raspoređeni među pojedincima i društvenim grupama. Bosna i Hercegovina je danas upravo paradigma društvenih nejednakosti po svim navedenim osnovama.

Svaki režim u kojem postoji organizacija vlasti i organizacija odnosa između građana mora imati sliku vlastitog ideala. Svaki režim sebi postavlja moralne ili humane ciljeve sa kojima se građani moraju složiti. Bosna i Hercegovina nema vlastitog ideala, nije si postavila niti si postavlja moralne ili humane ciljeve sa kojima bi se građani morali složiti. Njoj ideale postavljaju domaći i strani desperadosi („akademici“ i „eksperti“, „crni“ i „crveni“, „klero“ i „nacifašisti“), zbog čega i nije čudo što se ne zna kuda BiH ide. Nema puta pomoću koga bismo prinudili građane (mase i „elite“) u BiH da žive životom razuma, ali zato mi možemo, iako je to prije svega njihova dužnost, barem pokušati da iz njihovih života isključimo već i očiglednije manifestacije slijepe sreće i iracionalnosti. Mi možemo stvoriti uslove koji su bitni za racionalnu ljudsku egzistenciju. To su nužni, ali ne i dovoljni uslovi za postizanje toga cilja.

dr Duško VEJNOVIĆ
dr Vladimir STOJANOVIĆ

Свети Сава у Земљи Хвостанској

По опустелој
Земљи Хвостанској
Поново се шеће
Свети Сава
Носећи мошти
Мироточивог оца
С намером да нас измири

Гледа Хвостанску цркву порушену
Спаљени Девич
Гориоч му изгара
пред очима

Неко га дозива
и каже:

Промашлио си век каурине
Њих овде нема
Отишли су
Одлази и ти

Свети Архангели

Слободану Костићу

Шта оста од вас?

Само пусти одраз
На лицу земље
Црне

Камен

Голи камен
Подно Вишеграда

Студен камен
Који вероточи
Топлину

Црква Светог Спаса

На брду векова
Разапета стоји
Ко последњи Мохиканац

Очима молитве
У небо гледа
И чека

Рука тмине
Упире бакљу у
Њена ребра и пали
Пали јој утробу
Док из ње теку
Крв и вода

Сеобе

Пред иконом
Николе Светог
Молисмо се да
Нам покаже пут

Није нам га
Показао

Ми одосмо

За собом
Не бацасмо сламу
Да се изгубимо

Жарко МИЛЕНКОВИЋ

О аутору

Жарко Миленковић је рођен 1988. године у Приштини. Пише поезију (објављена збирка: Кенотаф 2011.), кратке приче и књижевну критику. Бави се проучавањем српске књижевности 20. века. Докторанд је на Одсеку за српску књижевност на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду. Објављивао у Политици, Вечерњим новостима, Летопису Матице српске, Корацима, Повељи, Лучи, Сарајевским свескама и тематским зборницима те зборницима са научних скупова.

Приредио изабране песме Драгомира Костића – Пут у Микену. Уредио је зборник радова о делу Душана Ковачевића – Душан Ковачевић: Идеологија, човек, драма.

Уредник је књижевног програма и књижевних издања Дома културе „Грачаница“ у Грачаници и часописа за културу Видовдански гласник. Живи у Преоцу надомак Приштине.

ПОГЛЕД У ТУЂЕ ДВОРИШТЕ

Крај лета, златни септембар, кте хиљаду деветсто педесет и осме нашао сам се први пут у потоку ђака који су, након дугог лета, кренули у школу. Моје комшинице Љиљана и Наџија држале су ме за руке и помагале носити ђачку торбу. Застали смо крај капије творнице обуће испред које је неколико мајки ђака првака, на кратко напустиле радна мјеста да би испратиле своје прваке и још једном провјериле да ли смо се лијепо обукли и понијели све за школу. У погледу тих жена, међу којима је била и моја мајка Љубица, видјела се огромна топлина, понос и срећа да су, бар на трен могле уживати у тако важном и окуугодном тренутку, поласку њихове дјеце у први разред. Било је ту и суза, молби, упозорења и савјета. Осјећала се и блага стрепња јер смо, по први пут за већину нас, одлазили од куће без њих. Ти погледи су нас пратили дуго. Тај облачић плавих мантила испред капије, мајке што су се привиле једна уз другу лагано је нестајао иза зида.

Пут до школе је трајао кратко, а мени се никад више није десило да сам толоко узбуђен. Широм отворених очију упијао сам сваку слику које су се пред мојим очима стварале по први пут. Нова лица, пут којим сад до тада више пута пролазио није се видјео од безброј ножица које су журиле. По први пут сам у друштву масе ученика старијих од мене и сви желе нешто да ме питају да ме додирну, као да сам лутка, њихова играчка. Дуго, дуго нисам схватио о чему се ради, све до тренутка кад су ми рекли да сам растом најмањи у школи и да самим тим привлачим њихову пажњу, посебно дјевојчица. Остаће тако читав живот. Порашћу тек у гимназији, а интерсовање ће са њих прећи на мене. Није било само то. У мом поглед и односу према другарима и старијим људима одувјек је било неке топлине и

нескривене жеље за дружењем. Самоћу нисам подносио никад.

У школу смо ушли након прозивке учитељица, формирања разредних одјелења и знак звона. Учионице су биле свјеже окрећене, а под премазан црним уљем, које је на средини искривљених дасака формирало мале локвице.

Почела је настава, упознавање са учитељицом и осталим ученицима. Изненађење су били мали одмори, а кад је дошао велики одмор, радости није било краја. Играли смо се. Моје игре су биле различите од других јер су ме одмах опколиле и за своје игре „резервисале“ ученице старијих разреда, међу којима су биле главне моје комшинице, под изговором да су баш оне задужене за мене д стране моје мајке.

Прошло је извјесно вријеме па су, као и за сваку играчку, дјеца показивала све мање интересовања. У почетку сам био мало збуњен, а онда су ме моји вршњаци укључили у своје игре. Кад је почела игра са фудбалском лоптом, брзо сам из ње елиминисан, јер су вршњаци више пазили да ме не повриједе него на игру, а тим за који сам играо као да је имао играча мање. Толико о мом таленту за фудбал.

Управо у то вријеме, кад се играо фудбал, било да је био велики одмор или нисмо имали неки од часова, примјетио сам, преко ниског зида, сусједно двориште, које је било ниже од нашег, тако да сам сва дешавања у том дворишту могао посматрати као са трибина. Био је то свијет мени до тада непознат и прва бајка која ће ми у каснијем животу дуго представљати матрицу за све што се могло повезати са лијепим.

У ствари, ништа ту није било тако лијепо, али за мени ново и први пут виђено. Двориште је са две стране опасано кућама на спрат. У њега се улазило кроз мали пасаж и свако јутро

су кроз њега пролазили носачи са колицима препуним воћа и поврћа, што је касније завршавало на тезгама тржнице, до које се долазило преко малог моста. Са треће стране је био харем-гробље и турбе високих турских достојанственика, Ферхат пашина џамија, а са четврте стране подзид, уздигнуто школско двориште, моје мјесто за посматрање и школа. Много година касније ћу сазнати да је зграда школе припадала исламској заједници у којој је прије Другог свјетског рата био мејтеф, нижа вјерска школа за муслиманску дјецу. У тој згради је данас Исламска вјерска заједниц

Моја опсједнутост тим двориштем-бајком трајаће до краја мог школовања у малој школи, како смо говорили, значи прва четири разреда, након чега ћемо прећи у велику Змај Јовину школу, како смо звали Осмогодишњу школу „Змај Јова Јовановић“, а која се налазила крај просторија данашњег „Водовода“, односно преко пута „Црне куће“, затвору у којем је тамновао и Петар Кочић.

Јутарња граја, довикивање и шкрипа точкова колица пијачних добављача, смиривала су се до нашег великог одмора, а тада је угођај тишине, необичну за доста жив дио града, допуњава глас младића који је бујицом ријечи разговарао са голубовима, љубећи их и нудећи храну из уста. Нестварна сцена. Попут кариатиде стоји младић, испружене руке окићене голубовима свих боја, а бијела голубица, његова мјезимица, узима храну из његових уста. Бескрајно траје та игра и сцена урезана дубоко у дјечака. Био је то Але! Луди Але, како су га дуго звали управо они што ће га касније звати чика Але, пуни поштовања за човјека, хероја моје ране младости.

Из сусједних врата излази жена којој године нисам знао одредити, носећи лимени лавор пун свјеже

опраног веша и подбочај, дугу шипку којом ће издићи штрик који ће се отегнути под теретом мокрог веша. Пјевала је и сваки пут кад штипаљкама причврсти веш, задизала би горњи дио димија и задијевала за учкур који би прије самог стерања притезала. Шарену шамију би такође свако мало поправљала. Пјевала је севдалинку, „чудила се аман ја, чудила се земан ја.“ Препео сам се, јер сам помислио да пјева мени и мојим широм отвореним очима.

Наслоњен на подзид, тачно испод мог посматрачког мјеста, на камену је сједио човјек и држећи у десној руци углачану месингану плочицу, а у лијевој челичну иглу,

краснописом урезивао нечије презиме и име, што ће касније сијати на улазним вратима нечије куће или стана.

Отворених уста сам посматрао ту нестварну сцену, кад испод прстију тог чаробњала лијепог писања израњају прекрасна свјетлуцава слова, а очи ми сијају од задовољства.

Мени, дјечаку који у том часу невјештом руком, у свеску са широким и уским линијама, повлачи линије што би, судећи по мом гласном понављању, требало да буду „коса танка, усправна дебела“, први научени елементи будућих слова. Никад касније

нећу срести тог, нити било којег другог човјека са таквим даром.

Излазећи из школе погледао сам да ли ћу још једном видјети нешто од доживљеног на великом одмору. Веш се вијорио на благом вјетру, а двориште је било празно. Завјеса на моју бајку је спуштена.

Године су пролазиле, сваки дан је доносио нове спознаје и снагом доживљаја и борбом мишљења потискиване су временом блиједиле слике које су биле мање важне, али оне које сам посматрао широм отворених очију остале су за цијели живот.

Слободан Боцо БАЈИЋ

Подсјећања

Седам година касније

Јуче је у Осјечанима умро Бранко Јовановић.

Када је у Добој стигла тужна вијест да је у Брђанима, у Осјечанима Горњим са овог свијета отишао Бранко Јовановић, постало је јасно да је отишао највећи и најљепши дио једног времена, у којем је овај град проналазио свој глас.

Бранко је означио један дубоко мисаони, носталгични поетски тон, којим се Добој огласио. „Гдје су моје златне јесени“ био је наслов његове прве књиге поезије. Трагајући за својим златним јесенима, Бранко је проналазио један нови, модерни пјеснички израз. Овим улицама пролазио је са џеповима пуним стихова, новинских исјечака, књижица поезије. Многи касније познати пјесници први пут су од њега чули за Слободана Марковића, Бранка В. Радичевића, Добришу Цесарића, Бранка Миљковића, за надреализам и друге модерне пјесничке токове. Често је цитирао Андре Бретона: „Страх пред лудилом неће нас натјерати да спустимо на пола копља заставу маште“, али и Касима Дераковића, с којим се посебно разумијевао, и многе друге.

Покренуо је и уређивао прва добојска књижевна издања, био је појам истинског пјесништва једног новог доба, које се тек наслућивало.

Био је енциклопедија којахода.

У њему је поезија живјела. Ни један сусрет с Бранком није могао проћи без новог стиха, нове пјесме, новог сазнања.

У каснијим годинама био је опсједнут тражењем смисла у неким другим сферама, у хороскопу нарочито и до краја живота био је заглаван у звијезде.

Бранковим одласком одлази дио овога града, али и других крајева. Јер, цијенили су га и вољели млади пјесници из Бањалуке, посебно, али и многих других мјеста.

Бранковим одласком одлази дионас.

Нека му буде заслужени мир и вјечна слава.

Павле Станишић (8.јули,2014.)

Ево коментара на ту објаву: _

Хвала, Бати!

Хвала, драги Бато (Павле Станишић), за ово подсјећање! Често се сјетим Бранка и разговарам о њему, као што смо нас двојица дуго разговарали када бисмо се срили у Добоју, Бањалуци, Чечави (гдје сам кратко вријеме радио)... Он је објавио и моју прву плакету стихова “Немир сна”, када и збирку Ранка Прерадовића “Свитања”. И данас чувам неке његове рукописе, нарочито приказе књига које сам објављивао у “Гласу”. Мислим да му је велико задовољство представљала могућност да негдје објави коју ријеч о новој књизи, нарочито младог ствараоца. Укратко, јединствена појава!

Ранко Павловић(8.јули,2021.)

РЕЧИ МОГА ОЦА

Памтим његову патњу.

По цели дан на њиви,
у шуми.

Свакодневно, мотика, срп, коса,
секира у рукама.

Увече, док је седио на ониској
скемљији,
кроз дим цигаре,
често је и тихо говорио:

Мукотрпан је живот,
сва жива бића се пате
и никоме није лако.

Те речи су се дубоко усекле
у моје сећање, у срце
и од раног детињства ме задојиле
неком чудесном снагом,

и казале, научиле више од свих
књига
које сам икада прочитао

ДОБРИ ЧОВЕК

Бесомучан свет,
бљутаво неко доба.

Свако ојађен.
Осамљен.

Под небеским сводом
нигде ослонца.

Ни назад,
ни напред.

Као проклет, осуђен,
скапава
добри човек.

ПРОСТО ИМ БИЛО

Не могу на никог да товарим,
ни са ким да поделим
свој јад, огорчење, бол,
усуд мој

Не могу и не умем.

На мени стоји да се косим,
носим са свим.

Све до оног судњег,
самртног ропца.

Све дотле.

Сви други нека су блажени,
просто им и лако,
И глатко било

СТАБЛО ЉУБАВИ

На свакој међи
треба саградити
стабло.

Да у његовој дебелој хладовини
уморни домаћини, тежаци,
одахну,
да се нашале.

Међе да не буду раздори.

Често је говорио мој отац,
а ја сам се чудило.

Тек сад, након неколико година,
када га више нема,
схватио сам да је говорио
о стаблу љубави.

Стаблу које вечито рађа
и никад не стари.

ЊИВЕ

Ходам њивама
које више нису
деда ни оца мога,
сетан.

На њима сам давно
чувао говеда,
сите су лађе
мирно пасле траву.

И сада чујем
увече мајчин глас:
потерај благо кући

И вечерас га чујем,
а краве туђе, гладне
на ланцима
крупним ме очима гледају.

ГЛЕДАМ РОДИТЕЉЕ

У башчи,
под расцветаним гранама
јабука и шљива,
гледам родитеље.

Не чујем,
не знам о чему говоре,
можда о родној години,
можда о лепшем будућем животу.

Гледам их,
њих двоје,
једно стабло љубави,

једно стабло велике љубави
што пламса у моме срцу.

Гледам их, ослушкујем
и плашим се:
да слика не избледи,
да тренутак у трептају
не побегне.

Душко Ж. ПОПОВИЋ

Одржани „Пјеснички сусрети Поткозарја“

свим својим пјесмама у Завичају, у Водичеву – нагласила је Слободанка Вујиновић, директор Народне библиотеке Нови Град.

Сигурно је да ће се ова традиција пјесничког друговања у Поткозарју наставити и у будућности.

З.М.КОС

У организацији Народне библиотеке Нови Град, уочи славе града, 6. Јула ове године одржани су по једанаести пут „Пјеснички сусрети „Поткозарја“, које је утемељио и смисао им дао књижевник Здравко Баћо Згоњанин, а утемељени су у бањи Љеђлани, у самој Козари. Ове године су учешће узели Драгана Крагуљ из Приједора, Баћо Згоњанин из Бијељине, Ђуљко Галоња из Градишке, Ранко Рисојевић, Ранко Павловић и Ранко Прерадовић из Бање Луке, те пјесници-домаћини Кристина Плавшић и Срећко Марчета.

-Биљежећи скроман јубилеј, десетогодишњицу сусрета, уприличили смо зборник „Поткозарје у срцу“ који подразумева обједињавање учесника свих тих десет сусрета, а свако од њих је заступљен по двије-три пјесме. Зборник се тек појавио из штампе и сви смо поносни на њега – казао је Здравко Баћо Згоњанин.

Овогодишњи сусрети су започели поклоњем учесника и публике сјени великог књижевника, Драгана Колунције, сјајног пјесника који је Козару и свој козарачки завичај дигао до пиједестала.

-Наши су велики писци оставили нам заиста значајна остварења посвећена завичају, а Колунција је, мада живећи у Београду, скоро

Гргић десети лауреат

У свом четвртвјековном постојању Књижевна заједница „Васо Пелагић“ из Бање Луке знатну пажњу поклања хумору и сатири, стваралачким „дисциплинама“ које су биле на уму и великом Пелагићу у вријеме када је он био стваралачки активан, означивши тиме једно врло значајно вријеме. Поред листа „Јазавац“ који је излазио у оквиру ове организације, знаног митинга хумора и сатире којег у Бањој Луци и Крајини ни једна слична манифестација није надрасла, те изласком извјесног броја сатиричних и хумористичких књига, ту је и награда „Умовање чистога разума“ која је постала препознатљива и једна је од ријетких овдје, која се додјељује за укупно стваралаштво. Десети по реду добитник ове награде је Бошко Гргић, пјесник, новинар, хумориста и сатиричар из Градишке, а додјела награде је уприличена 26. маја ове године у прекрасном простору башче Народне библиотеке Градишка.

Управо овим програмом отварамо наш башчу обећавајући да ћемо се трудити да приређујемо сличне програме, а ово је прва манифестација под ведрим небом коју организујемо послје ове пандемије. Надам се да ће овај простор бити тијесан да прима све оне радозналце како је, видите и сами, управо и вечерас – рекла је директор Библиотеке, Сњежана Миљковић.

Представивши се својим стваралаштвом, те указујући на управо објављену књигу „Први пар опанака“, Бошко Гргић је, заправо, почео „оправдавати“ што је жири одлучио да баш

он буде десети добитник знаме награде „Умовање чистога разума“.

У Градишци постоји знани хумористично-сатирични круг стваралаца, по чему је добро знана у јавности ова средина и заиста сам срећан што управо припадам том кругу и свима мојим колегама желим успјеха у даљем стваралаштву. Био бих неискрен када не бих рекао да ми је награда коју су ми додијелили ови људи из Књижевне заједнице „Васо Пелагић“ нешто што сам, истински, примио са великом радошћу. Награда „Умовање чистога разума“ је добро знана и врло лијепо прихваћена само међу хумористима и сатиричарима, него и далеко шире – рекао је Гргић, а награду му је уручио књижевник Миладин Берић, предсједник жирија и директор Књижевне заједнице „Васо Пелагић“ из Бање Луке.

Један од десет исти је и наш друг и сјајни стваралац Бошко Гргић којем, ево, честитајући награду, уручујем ову награду. Његово је дјело и укупан ангажман су заслужили ово признање које ће, без сумње, подстакнути овог прегасца на још сјајније и оштије „визирање“ наше оновремености, сурове стварности – рекао је Берић.

До сада су награду добили: др. Слободан Јанковић, Душко М.Петровић, Стеван Стојчић, Бране Моцоња, Небојша Ивашанин, Војин Тривуновић, Миладин Берић, др Стеван Р.Стевић и Живко Вујић.

ОДАВНО СМО У ЕВРОПИ

Одавно је у Европи наша нога
Ми смо стара европска школа
Овдје је много тога европскога
Од пољског клозета, до шведскога стола

И код нас се осјети клима Сицилије
Коза ностра и овдје је главна
Прецизно су рангиране цијеле фамилије
Свака је за себе богата и славна

На све стране дух Амстердама
Црвени фењери и зелена трава
Најстарији занат ту је међу нама
Све је под конач, зна се ко је глава

У швајцарским банкама чувамо девизе
Додуше само овдашња крема
У просјеку, код нас нема неке кризе
Јер овдје заиста нема чега нема

Европо, ти стара дамо
И ми смо ту под твојим скутима
Вијековима се врло добро знамо
С правом се китимо твојим атрибутима

Афоризми

-Политичари су нам витални и здрави. Од свега перу руке!

-Однио сам телевизор на детектор лажи. Чим је почео ТВ дневник полиграф цркао!

-Кад је подземље у врху дно је бесконачно!

-Симболи комунизма су на сигурном. „Капитал“ је у сефу, а срп и чекић у музеју!

-Наша држава је као брачни кревет. Што је државни орган млитавији, народ је незадовољнији.

-Нама су ђедови причали о троголавој змији, ми ћемо својим унуцима о троголавом предсједнику.

-Можда су требали измућкати прије вакцину против корупције.

-Јавне набавке крију највише тајни.

-Извукао је кеца из рукава. Партијску књижицу!